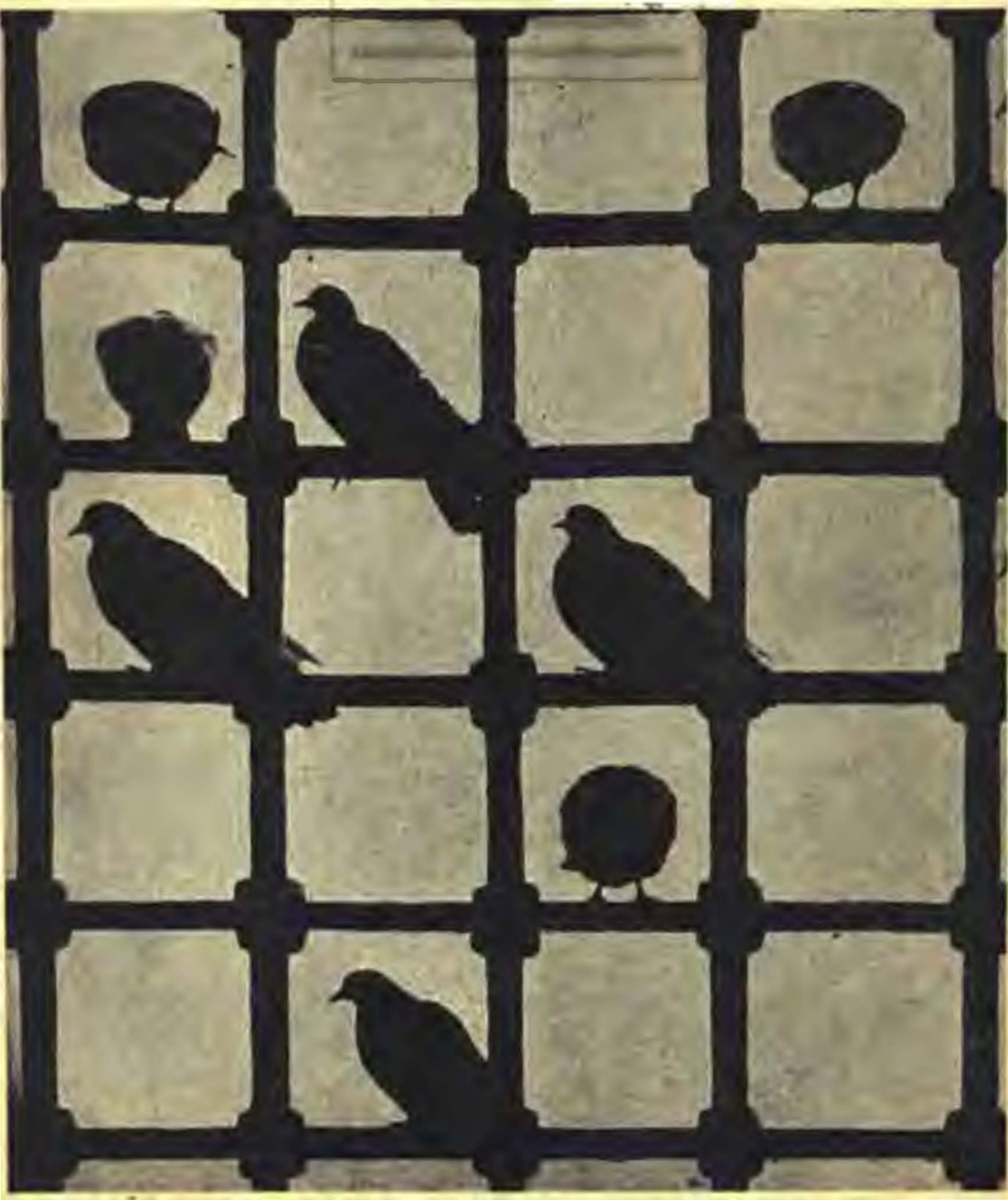
yarına doğru

AYLIK DERGİ / HAZİRAN 1974 / 5 LİRA

8

yarına doğru

AYLIK SİYASET KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

SAYI: 8 HAZİRAN 1974

Sahibi ve Sorumlusu: T. Abacı
Yazışma ve Havale Adresi
P.K. 327 Sirkeci İstanbul
Yönetim yeri: Narlıbahçe Sokak,
Kader Han, 5/10 Cağaloğlu İstanbul
Genel Dağıtım: Yarına Doğru
İzmir Dağıtım: Kıvılcım Dağıtım
Yıllık Abonesi: 50 lira
Yurt Dışı (Uçak)â 100 lira
İlân: Santimi 25 lira
Dizgi Baskı: Sebat Basımevi
Son Basım: 1-6-1974

NÂZIM HİKMET

(1902 — HAZİRAN 1963)

ORHAN KEMAL

(1914 — HAZİRAN 1970)

SANATTA DEVRİMCİ KAVGANIN
İKİ TEMEL TAŞI
ÖLÜM YILDÖNÜMLERİNDE DE YİNE
EN ÖN SAFLARDA,
SOLUKLARI YİNE EN TAZE...

NAZIM HİKMET

asya, afrika yazarları toplantısı konuşması

(Taşkent, 1960)

Sayın işdaşlar!

Yüz yılımız yeni yeni yürümeğe başlamıştı ki, sosyal devrimler ve milli kurtuluş hareketleri devri diye müjdelendi. Bu müjde gerçekleşti. Emperyalizm göçüyor.

Yüz yılımızın ortalarında bilginler iki sonsuzluğun, atomla kosmosun keşfine çıktı. İnsanlık bu mucize ülkelerini fethe başladı. Uçsuz bucaksızlığı, gücü, yaratıcılığı ve imkânlarıyla bu iki mucizeden hiç de aşağı kalmayan bir üçüncüsünü de biz Asya, Afrika yazarları, bütün insanlık adına keşfetmekle meşguluz. Halklarımızı, halklarımızın yaşayışını, ruhunu yığınlık ve bireylikleriyle... Tarihin hiç bir devrinde, hiç bir kıtada, yazarlar böylesine hareketli, böylesine değişim ve devrim içinde, bu hacimde bir malzemeyi işlemedi. Bundan dolayı da Asya, Afrika edebiyatı, bugün genel olarak, yani bu edebiyatın özlüsü, halisi, hürriyetçidir, halkçıdır, humanisttir, araştırıcı, devrimci, terbiyecidir. Bundan dolayı da barışçıdır. Söylediklerime örnek vermek istiyorum. Örnek diye de Türk edebiyatını, bugünküsünü, dâvalarıyla, tartışmalarıyla, kısaca ve bazı Türk yazarlarının kalemiyle ele alacağım.

Türk romancılarından Kemal Tahir 1958'de İstanbul'da yayımlanan «Göl İnsanları» adlı romanının arka kapağına şunları yazmış -«Sahici Türk romanı işçimizle köylümüzün realitelerinden doğacaktır.

Biz romancılar bu iki zümrenin yaşayışındaki eski ve yeni bütün özellikleri iyice öğrenmek, ekonomik ve sosyal şartlarındaki bütün değişimleri aralıksız takipetmek zorundayız.

Eserlerimiz bu işi becerebildiğimiz nisbette milli olacaklar, sınırlarımızı aşabilmek gücünü elde edecekler.»

Bir başka Türk romancısı Samim Kocagöz de 1955'de İstanbul'da çıkan «Ufuklar» dergisinde şu satırları yazmıştı: «Bütün memleketin ilerigelen şairleri, yazarları ileri bir görüş ve metodla eserlerini veriyorlar.

Bu ileri görüş, bütün dünya edebiyatında olduğu gibi halkçı, sosyal meselelere eğilen, bakan bir görüştür.»

Kemal Tahir'le Samim Kocagöz'den aldığım bu satırlardaki düşünceler bugünkü Türk edebiyatında yazıcıların çoğunluğu ve en değerlilerince benimsenmiştir. Bu yazıcılar edebiyatın memleket işlerinde aktif bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadırlar. Yaşar Kemal'in «Teneke» romanı dolayısiyle yine Samim Kocagöz «Yeditepe» dergisinde «Niçin yazıyoruz» adlı makalesinde şunları söylüyor:

«Tut ki evinde birdenbire yangın çıktı, ne yaparsın?
— Söndürmeye çalışırım.
— Ateş bacayı sardı?
— Bağırır çağırır, konukomşuyu yardıma çağırırım.
— İş işten geçti, geçiyor.
— İtfaiyeye haber salarım.

Benzetmek gibi olmasın ama, bir gün bana, şu yazdıkların, çizdiklerinle ne yapmak istiyorsun? diye soran bir sıkı eleştirmeci dosta bu karşılığı verdim. Benim için yurdumun, yurtdaşlarımın her içine düştükleri çıkmaz, insanlık, medeniyet yolunda yürürken önümüze çıkan her engel memleketimizi hayal ettiğimiz refaha, sağlığa götürmekten alakoyan her zorluk bir yangındır. Gücüm yettiği kadar yangını duyurmak isterim.»

Samim Kocagöz'le eleştirmeci arasındaki konuşmada şöyle bir yer de var. Eleştirmeci soruyor

«Memleketimizin aç, sefil insanlarını, bir takım yolsuzluklarını, yürümeyen işlerini teşhir etmek, bırak yabancılara karşı, kendi kendimize bile bizi çirkin göstermiyor mu?»

Bu soruya Samim Kocagöz şöyle cevap veriyor. «Çirkinliği, yolsuzluğu görmek, farkında olmak da bir marifettir, büyük bir olgunluktur. Asıl deryanın içinde olduklarının farkında olmayanlar balık milletidir. Görmek bilmek, göstermek iyiyi, doğruyu aramaktır. Kötüye teşhis koymaktır. Çok şükür bugünkü edebiyatımız bu yola girdi.»

Eleştirmecinin bir itirazı daha var Samim Kocagöz'e:

«Aşağı yukarı hep aynı şeyleri söylüyorsunuz eserlerinizde. Toprak meselesi, toprak işçisi, su meselesi, yolsuzluk, cahillik, hep ayni şeyler.»

Türk edebiyatının bugünkü genel konusuna itiraz eden eleştirmeciye Samim K'ocagöz şöyle karşılık veriyor:

«Demek ki. yangın mahalleyi sarmış, herkes bağırıyor, yangın söndürülünceye kadar da galiba bağırmak icabedecek. Bu edebiyat değilse ben de edebiyatçı değilim.»

Samim Kocagöz'le eleştirmeci dostu arasındaki bu tartışma ayni Sa-

mim Kocagöz'le, yahut başka yazarlarla başka eleştirmeciler arasında çok daha keskin de oluyor. Bugünkü Türk edebiyatında, ana yığınlariyle, iki kanat döğüşmektedir. Bu dövüşün sebeplerinden birini de memleketin yakın tarihinde ve bugünkü sosyal, politik durumunda aramalıyız. Biliyorsunuz, Türkiye birinci dünya savaşından sonra emperyalizme karşı millî kurtuluş hareketine girişen, bunu zaferle sona erdiren ilk memlekettir. Bu zaferin elde edilmesinde Sovyetler Birliğinin yardım payı büyüktür. Ama yine Türkiye, bugün, idarecilerince, Yakın ve Orta Doğuda emperyalizmin dayanaklarından biri haline getirilmiştir. İşte yukarda sözünü ettiğimiz dövüşün ana sebeplerinden biri budur. Bir yanda millî kurtuluş hareketlerinin ideallerine sadık kalmış, bu idealleri daha da ileri doğru derinleştirmek istiyen halkçı ve ilerici sanat adamları, öbür yanda Türkiyenin bugünkü sosyal ve politik durumunu savunanlar. Türkiyedeki bu iki kanat yazarlarını kendi içlerinde de ikiye bölen Şerif Hulusi'nin 1956'da «Yeditepe» dergisinde yazdığı bir yazıdan bazı satırlar okuyacağım:

«Sanatçı, herkes gibi, her aydın gibi toplum içinde yaşıyan bir insandır. Toplumda olup bitenlerin kendi şuurunda yaptığı etkilerin sonucu olarak kendisinde aşağı yukarı şu dört yönden biri belirir:

1 — Günümüz toplumunun herşeyi gibi sanatı da bir ticaret matahı haline getirişini bir olup bitti olarak kabul eder. Bu ticaretin son derece bayağı hale getirdiği bir zevkle seslenen pornografi, sürgüzeşt, hırsızlık, katillik, şantaj, hasta aşk, hasta ve mızmız ruh tahlilleri ve sair kavramlarını işler, toplumu baskısı altında inleten hiç bir şeyle ilgilenmez. Sanatı, edebiyatı, köşe başındaki bakkal gibi sadece kazanç vasıtası sayıp keyfine bakar. Bir de, son derece dar bir aydın grubunun toplantı yeri haline gelmiş, kapılarını dünyaya kapamış, «sanat sanat içindir» olmuş sanatı kendine vakit öldürme vasıtası yapar.

2 — İçinde yaşadığı toplumu gelişmesinde yetersiz bulur, bunun aksaklıklarını, kötülüklerini deşmiye çalışır, sanatını ustalığını göstermek şartıyle- bir moralist olarak kullanmağa çalışır. O halde sanatına topluma yararlı olmak kuşkusu hakimdir.

3 — Toplumun sadece düzelmesi değil, kökünden değişmesini, eski düzenin artık bir canlı cenaze haline geldiğini gösterip, kendisi gibi düşünenlerin hayal ettikleri ideal toplum şeklinin gelmesini ister. Bunun için savaşır. Sanatını bir mücadele vasıtası olarak kullanır. Sanatın bu şeklinde, genel olarak, kullanılan şekillerin biraz zayıf olmasına karşılık sanatçının eserine son derece coşkun bir fikir hazinesi hakimdir.

4 — Yeni toplum şeklinin gelmesini istiyen ve geniş halk kitlelerine de seslenen sanatın karşısına eski toplumu savunmak için, bütün değerleri karmakarışık hale getirmiş bir sofist safsatacı olarak ve yeniyi tutanların zihinlerini bulandırmak, bağlandıkları idealde onları şaşkına döndürmek amacıyla çıkar. Böyle bir sanatta kullanılan şekillerin gözümüzü a-

lan parlaklığı, hiçbir yeni şey getirmeyen şaşırtıcı ve kandırıcı fikirlerin kofluğunu seçmemize engel olur. Eski rejimde belli bir çıkarları, ya da yeryüzü saadetine, ne yoldan olursa olsun ulaşmak istiyen sanat sergüeştçilerinin elinde keskinleşen bu türlü bir sanat ta gerçekte bir mücadele vasıtasıdır.»

Şerif Hulusi'nin yaptığı bu sıralamada dördüncü sıraya sokabileceğimiz yazıcılardan biri Yaşar Nabi'dir. Yaşar Nabi, «Varlık» dergisinin ve yayınevinin sahibidir. Eski şairlerdendir. Ona göre, Türk edebiyatının başındaki bela, sosyal meselelerle uğraşmağa kalkışmasıdır. Bir makalesinden şu satırları alıyorum.

«Türk edebiyatçılarını en yakından ilgilendiren sanat dâvası sanatçının eserinde sosyal meselelerle yakından ilgilenmek, dâva gütmek zorunda olup olmadığı meselesidir.

Bu durum bugün edebiyatımızın ileri doğru gidişini köstekliyen bir engeldir.»

Yaşar Nabi'nin ne dediğini anlamak zor değil. Onun korktuğu şey Türk edebiyatının sosyal meselelerle uğraşarak, halkla yakınlaşarak, sosyalistçiliğe kadar meyil etmesidir. Nitekim Yaşar Nabi'ye karşılık veren Günyol da bunu şu iki cümle ile belirtiyor:

«Yaşar Nabi sosyalist eğilimli bir sanat eseri olamaz demeğe getiriyor. Bize suya sabuna dokunmayan bir edebiyat sağlık veriyor.»

Türk edebiyatındaki iki kanat arasındaki savaş toplumcu gerçekçilik meseleleri etrafında bir kat daha alevlendi. Sanatın sosyal işlere karışmamasını, Türk edebiyatının, kendi deyimlerince, politika ile uğraşmamasını istiyenler, bir daha tekrar edeyim bunlar azınlıktır, ötekilerini sosrealizmi bile savunmağa kadar giden komünistler diye suçlandırıyor, onları hükümete, polise jurnal ediyor.

Romancılardan Peyami Sefa, «Milliyet» gazetesinde 956'da çıkan bir makalesinde Türkiyenin en iyi halkçı yazarlarını yılan diye, komünist propağandacıları diye adlandırıyordu. Tehlike çanları çalıyordu. «Ben dostlarımı çoktandır bu kızıl tehlikeye karşı ikaz etmeğe çalışıyorum, ama onları ikna edemedim, tehlike büyüktür, solcuların kitapları piyasayı tuttu» gibi laflar ediyordu.

Fakat iki kanat arasındaki bu savaşta halkçı, insansever, ilerici, gerçekçi, emperyalizm düşmanı ve bundan dolayı da barışçı yazarlar üstün geldi. Türk edebiyatıyla tanış yabancı yazarlar bile bunun farkındadır. Size iki misal vereceğim. Birincisi, Batı Almanyalı edebiyat adamlarından doktor Otto Spis, «Di velt des İslam» adında Bonn şehrinde çıkan dergide şunları yazıyor: Türk edebiyatında yeni bir kavrayış, gerçeğe sarılış göze çarpmaktadır. Türk edebiyatında bugün toplum ve toplum meseleleri ön

planda geliyor. Bilhassa köylü ve işçi problemleri, köylüler ve işçilerle beraber ele alınıyor. Yeni nesil genel kavrayışına göre realist, köylünün hayatını gerçeğe uygun bir şekilde meydana koyuyor, köylünün zor hayat mücadelesi, neşesiz hayatı, varlığını korumak için çırpınmaları inceleniyor.»

Otto Spis, şehit Sabahattin Ali'yi övdükten sonra yazısına şöyle devam ediyor:

«Türk edebiyatında bugün Türk köylüsünün ruh derinliklerine inilmeğe çalışılmaktadır.»

Şimdi bir de Azerbeycanlı filoloji doçenti Ekber Babayev'in yakınlarda yayınlanacak «Modern Türk Edebiyatı» adlı kitabından şu satırları okuyalım

«Bütün zorluklara bakmaksızın Türk edebiyatı ve onun sağlam ilerici çekirdeği hayırlı işini devam ettirmektedir. İlerici yazarların kitapları ardarda yayınlanmaktadır. Mübalağa etmeden söyleyebiliriz ki. bu kitaplar Türk basımevlerince yayınlanan Türk edebiyat kitaplarının yüzde 90'ıdır. Bunun sebebi ise gayet açıktır. Basımevleri sürümü olan kitapları basar. Demek ki, Türk okuyucularının bu kitaplara olan isteği çok büyük.»

Bir iki satırla da olsa bugün Türk edebiyatındaki şekil meselelerine kısaca dokunacağım.

Dil: Türk edebiyat dili, 20. yüzyıl başlarından beri temizlenme, gelişme, halkçılaşma akışındadır. Bu akış son yıllarda büsbütün kuvvetlendi. Söz uydurmaları ve yerli şive kullanılışlarındaki bazı aşırılıkları bir yana bırakırsak bugün bizde edebiyat dili konuşma diline çok yakındır. Ama bu yakınlık onun sanatkârcasına oluşunu yok etmemiştir. Tersine tarihinin hiçbir devrinde edebiyat dilimiz bu kadar temiz, canlı, böylesine usta olmadı.

Teknik: Şiirde. Şiirimizde, klasik vezinlerimizden «aruz» vezni paslanmaktadır. «Hece» vezni yaşıyor. «Serbest» veznin çeşitli imkânları kullanılıyor. Kafiye bahsinde de, en kayitli kafiyelerle yazılmış şiirlerin yanında büsbütün kafiyesizler de var. Hatta bugün bunlar çoğunlukta. Bugünkü Türk şairlerinden çoğu şiirin vezinli de vezinsiz de, kafiyeli de kafiyesiz de yazılabileceğine inanıyor.

Roman ve hikâyede bütün şekiller uslûplar, kuruluşlar kullanılmaktadır. Bugünkü Türk edebiyatında şekil meselelerinde sekterlik, dogmatiklik moda değil.

Gelenek meselesi: Bugünkü Türk yazarlarının çoğu milli sanat geleneğini, folklordan, halk edebiyatından, klasik edebiyattan gelme geleneği bir sıçrama tahtası sayıyor. Taklid ve kopya etmiyor, geleneklere münasebeti aktif, yaratıcı bir münasebettir.

Bugünkü Türk edebiyatı üstüne söylediklerim, bana öyle geliyor ki,

bir çok Asya, Afrika memleketlerinin bugünkü edebiyatları için de azçok farklarla söylenebilir.

Şimdi de sayın işdaşlar, mesela Asya, Afrika resminin, musikisinin dansının, heykelinin, mimarlığının, tiyatrosunun, şiirinin 19'uncu yüzyıl sonlarından başlayarak batı kültüründe gitgide artan etkisini kısaca ele alalım.

Paris'te geçen yıllarda «Le letr Fransez» dergisinde yayınlanan bir belgeye göre, Fransız empresyonist ressamları, bir Türk şairinin Türk minyatürcülerine renkler dünyası üstüne verdiği ve Fransızcaya çevrilen manzum öğütlerinden bir hayli faydalanmışlar. Yahut Matis'i ele alalım. Üstatta Japon, Çin klasiklerinin etkisi malûm. Batıda en korkunç ifadesini hitlercilikte bulan gerici, ırkçı, emperyalist ve sözde akademik sanat anlayışları, meselâ Pikaso'yu neden suçlandırdı? Batı kültürünü soysuzlaştırmakla. Irkçı emperyalistlere göre, Pikaso aşağı ırklar kültürünün mikrobunu taşıyan adamdır. Yine onlara göre, meselâ zenci musikisinin, hele dans musikisiyle danslarının, caz musikisi ve dansları yoluyla batının ak musiki ve dans tapınağına girmesi bir felâkettir. Ritmin, temponun, harikalı imkânların batıya bizim tamtamlarımız, deflerimiz, nekkarelerimiz tanıtıyor. Günümüzün ilerici batı heykelciliğinde Afrika, Asya heykelciliğinin etkisini görmemek mümkün mü? Ya modern batı mimarlığı? Ayrı ayrı ve çok kere taban tabana zıt malzeme kullanmalarına bakmaksızın bugünkü batı oturmaevi mimarlığıyla, meselâ milli Japon evleri oturma evleri mimarlığı arasındaki prensip yakınlığı göze çarpmıyor mu? Yüzyılımızın dahi rejisörlerinden Meyerhold'un, büyük tiyatro adamı Bertolt Breht'in ve daha bir çok batı tiyatro ustalarının üstünde Asya Tiyatrosunun etkisini görmemek için kör olmalı. Asya şiirinin batı üstündeki etkisi 18'inci yüzyıl ortalarına kadar çıkar. Kılık kıyafetimizle de batıya giriyoruz. Asya, hele Çin kadınlarının pantolonları batı kadınlarının bacaklarına çoktan geçti. Alçak iskemle ve masalarımız modern batı mobilyacılığına örneklik ediyor.

Bu konuda bir noktaya işaret etmek istiyorum. Asya, Afrika kültürünün batı kültürüyle münasebetini, ana çizgisiyle üç devreye ayırabiliriz sanıyorum. Birinci devrede iki dünyanın, uzun kısa aralarla, ama artık muntazam karşılaştıkları çok eski zamanlarda teknik ve sosyal bünyesi daha yüksek olan doğu dünyası ile Afrika'nın batıya etkisini görüyoruz.

İkinci evrede yüksek teknik seviye ve sosyal bünye batıdadır. Biz batının ekonomik, siyasi, askeri baskısı altına girmekteyiz. Ve nihayet birçok Asya, Afrika ülkeleri batının sömürgesi yahut yarı sömürgesi olmuştur. Bu evrede batının kültür etkisi ağır basmaktadır. Ama bizim de karşılık etkimiz batıda az sonra başlıyor. Yalnız bu pasif bir etkidir. Üçüncü devrede Asya, Afrika halkları silkinmiştir. Milli kurtuluş hare-

ketleri başlamıştır. Bu devrede, şu yaşadığımız mutlu yıllarda batı üstündeki umanist kültür etkimiz aktiftir. Elbette her üç devrede de etkiler aktifli pasifli, ama karşılıklıdır. Meselâ Türk edebiyatında batı edebiyatı son iki devrede, ayrı ayrı şiddetle de olsa etkisini göstermiş ve göstermektedir. Romanda ve hikayede Fransız, Rus, Amerikan, şiirde ve dram yazarlığında Fransız edebiyatının etkisi bilhassa büyüktür.

Sayın işdaşlar! Sözümü bitirmeden çok önemli saydığım bir konuya dokunacağım. Bizim klasik edebiyatımızda Arap ve İran klasiklerinin etkisi çok kuvvetlidir. Fakat bugünkü edebiyatımızda ne yazık ki, Asya, Afrika edebiyatlarının etkisi pek az. Meselâ bugünkü Arap, Fars, Azerbaycan, Özbek, Tacik, Gürcü, Hint -Tagor bir yana- Japon, Endonezya, yani bir sözle bugünkü Asya ve Afrika edebiyatlarını çok az tanıyoruz. Ben rusça okuduğum ve bu dilde bu edebiyatların çevrimlerini bulduğum içindir ki, kardeşlerimin eserleriyle tanışabiliyorum. Demek istediğim şu, birbirimizi tanımayı, birbirimizi halklarımıza tanıtmayı yalnız resmî kurumların ve teşebbüslerin eline bırakmamalıyız. Kitaplarımızı en yaygın dillerden birine kendimizi çevirerek, çevirterek, kardeş ülkelere, kitabevlerine dergilerine yollamalıyız. Onların yerli dile çevrilip basılması için oranın yazarları gayret etmeli. Meselâ Endenozya'lı bir şair şiirlerini, yahut Iraklı bir hikayeci hikayelerini türkçeye çevirmezse, fransızcaya, ingilizceye, almancaya çevirtip yayınevlerimize yollamalı. Türk yazarlarına da bunu bildirmeli. Böylelikle birbirimizle tanışma işlerini kendimiz ele almış oluruz. Ben Türkiye için bir örnek verdim, başka ülkeler arasındaki münasebetlerde elbetteki, rusça, çince gibi dillerin aracılığına da başvurulabilir.

Kardeşler! Gerçek sanat adamları halklarının yüreğini elinde taşır. Biz bu Taşkent toplantısına halklarımızın yüreğini getirdik. Yürek dediğinse iki işte ustadır: nefrette, sevgide. Bu Taşkent toplantısındaki yürekleri uçsuz bucaksız bir nefretle, uçsuz bucaksız bir sevgi birleştiriyor: esirlikten, harpten, sömürgecilikten, gerilikten nefret, hürriyet, milli bağımsızlık, ilericilik, halkçılık ve bahtiyar, adaletli bir yaşama sevgisi...

meksika

Okurduk da gerçekleşirdi
öyküler hemen
Ne mutlu anlardı o
okul dönüşleri, tatil...
Akıl başımızdan
bir metre yukarı
hayal kurar
gelip geçenlerin ayağına basar
fırlardık dışarı.
Çantalar çanta değil
birer uzun kement
cılız sütçü beygirleri
hep mustanglardı.
Vitrinlerde oyuncaklar birer gerçek.
Çağırırdı ardısıra bizi
kalkan vapurların sesi.
Dur geliyorum
hani eniğin?
Yola tek ruble yetecek
ver elini Mokasenler ülkesi.
Şimdi gerçekleşti çocuk masalları
Pervanemiz kaç mil dövdü
Büyük suyu
kaç mil!
Yaklaşıyor
seçiliyor işte
Canlan iki gözüm
önümüze seril
Mayn Rid'le
Fenimorun harikalar dünyası.
Selamlıyor bizi vapur düdükleri.
Bitiyor büyük su

gemimiz palamarda
sağlam çimaların bağı.
Alıyorum Lef'le (1) dolu bavulumu
güvertede
Montigomo «Atmaca Tırnağı»
Damlıyor şıp şıp gözyaşlarım
Bilmem sevinçten mi?
Saklayamadım.
Yahu benim bu ben, Beyaz Benizli kardeşin
«Atmaca Tırnağı»
ne o tanıyamadın mı?
Nerede bizimkiler?
Ne oluyor sana?
Unuttun mu
Kutasiyi'de
yazlıkta
saklanıp parkın tarhları içine
(ben hep senden yana)
zehirli ok fırlatırdık
Kolomb'un
taaa uzakta demirli filosuna.
Kardeşim! «Atmaca Tırnağı»!
Montigomo!
Ama öfkeli o
dargın o!
İnler
çatlak bir ağaç gövdesi gibi:
«Yokuz artık
yok kızılderililer
kuruttu kökümüzü
Haçipin'le Gringo (2)
Gringo kurşunlarından kurtulanlar
yetim şimdi
Boyunları bükük yaşıyorlar
bu ülkede
hayır yok vatandan.
Verdik mi bir kaç santim
meyhanede

boğuluyor geçmişimiz
kaktüs ayvanda
kahrolası ülkede (3)
N'olacak, yeter o bize
geldik işte al çantanı
zehirli ok neyine
ok yerini tuttu bavullar.
Ben Montigomo değil
hamalım hamal
beyefendilerin uşağı»
Homurdandı ve gitti
Ve geçirdi başına
Gökkuşağı renginde
Ketzal kuşu (4) tüyleri yerine
bir sombrero.

Hey gidi yıllar! Hey gidi çağlar!
uçursanız geçmiş günlerin başını
nafile!
Meksika'nın eğri büğrü taşları bile
(kulak ver!)
fısıldar destanını
«Bir varmış bir yokmuş
evvel zaman içinde
(ama asırlık papağan ninede
bunu hatırlamak nerede)
gölün yanında
şeref şan içinde
yükselen mağrur kent
Pueblo iliydi
Onbin odalı koca bir komün...
Ve suda kıyıda kayalıklarda
Kum gibi serpiliydi her yere
altın
Kazmak gerekmez
kolay iş
git topla
avuçla

altın toprağın üstünde
heryerde bol
Var yaşa
sevin
güneşte tunç gibi yan
eski ellenler gibi
şen esen ol
altını neylesin kızılderili.
Ama gelgelelim
göz dikmiş ona
Büyük suyun
ötesinde yaşayan
beyaz adam
bir de kral Ferdinand'ın karısı
gözü doymaz başbelası İzabel.
Ağır İspanya'nın topları
Palmiye kaktüs dinlemez
Yık! Ateşle! Parçala! Eeez!
Az gitti uz gitti
Vera Kruz'a dümdüz gitti
general Kortez.
Vardı.
O temiz
berrak
soğuk göl suları
kabarıyor
fokurduyor
kaynıyor öfkeden
Tarlalar yanıyor
ormanlar yanıyor
yanıyor ürün!
ve sürüyor kızılderililerin
en büyük savaşı
tam 72 gece 72 gün
Kızılderililerin damlarını koruyan
çift suratlı
ikiz putlar
er meydanını da iyi koruyor
Gürlüyor Espan topları
ama etkisiz!

Ve sonra..
bir sıçanın yağa kanıp
yağa konması gibi
ünvanlara kanıyor
nişanlara konuyor
ve satıyor öz malını
satar gibi
Montezuma adamlarını.
Çabalama Guatemok çabalama
ihanete ağlama
toplama kalanları yeni saflara
Onlarda top var
sendeyse ok.
Şerefle
işkenceyle
çarmıhta ölüyor Guatemok.»
Ve işte öylece duruyoruz
bir kızılderili
bir de ben.
Yok artık
çocukluğumun arkadaşı
Beyaz Benizli'nin kardeşi.
O şimdi sadece
elçiliğimiz köşkü yanında dikilen
tunç heykelde yaşıyor.
Gümbürdüyor, gümbürdeyecek
ayakları dibinde
çağların ordusu
Zor kardeşim
acı ve zor
böyle ayakta beklemek.
Sor tutsak ve köle
ırkdaşlarına
kardeşlerine
Diyezler gitse
Huertler gelse
birdirbir oyunu bu
oyundan kime ne?

Geçiyor peşpeşe yıllar
yeni yeni çağlar
Kimin umurunda
kahramanlık
Montezuma
artık sadece bira markası
Guatemok ise bir başka içkinin.
Burjuvalar
alabros saçı ve herşeyi
tek tip
severler. Tek tip tek renk üniforma seli.
Renksizleşti köhne dünyamız
Şimdi biricik teselli
bu iki içki firması
Montezuma - Guatemok iki rakip.
Tunçtan yüzler
güneşten giysi
hangi yedi kat yerin dibinde
Gel de bul Guadelupa'yı Sanapi'yi
Amerikanın neresinde?
Riga, Meksika
farklar özellikle niye
boş ver tropiği kuzeyi
konfora kon.
Varsa fark
Rigalının elinde şemsiye
Meksikalının elinde
Smith ve Vesson
Güneyde iki Meksika
kuzeyde iki Litvanya
fark bir tek sahada
Sahnede kesilir burada boğalar
hani ya
(Matador)
Rigada ise mezbahada.
Tıpkı Riga
saat beş
gezinir kartaloz dilberler
anneciğinin kolunda

Ford'la caka satarak
som altın pırlanta, ipek
koca avında
parkta
Çapultapek'te.
Bir de toprak verimli burada
palmiyelerle, süslü
her yol
Ama zaten güneş bedava Meksika'da
Muz ve cumhurbaşkanı bol.
Tepede silme bakanlar
altın elmas çok
Alttakiler halk
yani «kıçı çıplaklar»
«yerliler»
kızılderililer
yani donsuz olanlar
çünkü yok.
Dilenci
koca Montezuma nesli!
Ak-pak Meksiko-siti bitiyor bir yerde
başlıyor paslı ve isli
eğri büğrü gecekondular
Ve kentin sınırında
bir de Belediyeden ihtar
donu olmayanlar
giremez kente
burdan yukarı yasak!
Meksika! beşyüz aç dilenci oymak!
Tok olan beyazın
tek dili oluyor
(O becerikli ve hamarat!)
halkı limon gibi sıkarken bir eli
kilitler asıyor ötekisi
Meksika! Beşyüz
ayrı ayrı yaşayan oymak!
dayan kızılderili kardeşim, bre dayan!
ver el ele omuz omuza
çınlat Meksika'da:
k a m a r a d o !

Barışın en büyük ustası açlık
aç çıplak her kızılderili
gelecekte işinin ağası
oymak - aile reisi
Ve melezi
Aztek'i
metis'i..
Viva Zapata! Zapata tek
o ölüyor
ama kapanıyor saflar
doğuyor Galvano
Moreno doğuyor
ve geliyor Kariyo'lar
Sesleniyorum
kızılderili sıra erine
Hey melez, hey metis, hey Aztek!
At sırtından
yükünü beyazın
at üstünden, uyan!
Meksika karpuzu yerine
dalgalan özgürlük bayrağı
dal-
ga-
lan!

Türkçesi: Güneş Bozkaya

---

(1) Lef: Mayakoski'nin oyunları.

(2) Hapeçin: İspanyalılar. Gringo: Amerikalılar.

(3) Pülke: Meksika içkisi

(4) Ketzal kuşu: Kızılderililerin kutsal kuşu.

KEMAL TUNÇ

○

neden işçi sınıfı?

Doktrin ile Eylem Klavuzu Arasındaki Küçük Fark

Bir doktrinin yaşamasını belirleyen, herşeyin kaynağı olan uygulamadaki tutarlılığıdır. Belli fikirlerin doktrin olarak ortaya çıkışı, uygulamanın belirli biçimlerde soyutlanması, yeni uygulamalar için başvurulacak kaynak haline gelmesi sonucunu doğurur. Her fikir akımı kendisini yaratacak elverişli koşullar altında boy atar ve uygulamadaki örnekleri, hayatı ne derece anlayabilir ve açıklayabilirse, o derece onları değiştirmeye hak ve yetenek kazanır. Bu aynı zamanda doktrinin ömrünü de belirler. Doktrinin ömrünün ne olacağı, onun iç doğasıyla ortaya çıkar; fakat her doktrin belli sorunlara belli çözümler getiren reçeteler oluşu nedeniyle, sonlu bir ömre sahiptir.

Bugüne kadar insanlar doğayı tanımaya ve açıklamaya çalışmışlardır. İnsan için olduğu kadar, her canlı türü için de yaşamın biricik koşulu, önce yaşadığı yakın çevreyi tanıyıp anlamak, sonra o çevreyi kendi varlığını sürdürebilmenin aracı olarak kullanmak, yani değiştirmek olmuştur. İşte insan, diğer canlı türünden farklı olarak elinde bulundurduğu «beyin denilen maddi varlığın en yüksek ürünü olarak» düşün eylemi ile felsefe yaparak; dünyayı tanımaya ve anlamaya çalışmıştır. Bu yakın çevreyi tanıma zorunluğunun bir ürünü olarak insan, felsefede önce analiz yöntemini kullandı. Tek tek maddeyi, eşyayı ele alarak, onun nitelik ve niceliklerini ortaya koyarak kavramak zorunda kaldı. Bu zorunlu eylemde, kullandığı tek yanlı yöntem olan analizle yetinmesi, insanı ve düşün dünyasını metafiziğe itmiştir. Çünkü analiz ve sentez yanlarını birlikte içermeyen yöntemlerin, diyalektik bir bütünlük arzetmeyeceğini biliyoruz. Yine, analiz yanlı metafizik mantığın herşeyin birbirine bağlılığı yasasını bir kenara iteceğini ve bir kere analiz ettiği eşyayı bir daha sanki değişmeyecekmiş gibi kabul edeceğini; eşya ve olayları birbirinden ayırdığı için de, onların bileşik ürünlerinin doğasını ve yepyeni nitelikli davranışlarını kavrayamayacağını biliyoruz.

Oysa eylem klavuzu, niteliğini, insanın doğa ile ve kendi kendisiyle karşı karşıya gelmesi anlamını taşıyan EYLEMİN kendisinden alır. Bu

özü taşıyınca da, her yeni olay ve süreç karşısında kendi kendisini, pratikten teoriye doğru dönen birbirine bağlı kapalı çevre boyunca sürekli yeniler.

Bir eylem klavuzu olan marksizm, Politzer'in anlatışıyla «bütünüyle (diyaletkik materyalizm, tarihi materyalizm, bilimsel sosyalizm olarak) ele alındığında, insan kafasının kendiliğinden olma bir ürünü değildir. Bir yandan, kapitalist toplumun objektif çelişkileri tabanı üzerinde doğmuştur, onları yenileştirici bir tarzda çözümler. Öte yandan, ayrılmaz bir şekilde, daha eski objektif koşullar içinde biçimlenmiş fikirlerin hareketinden, toplumların gelişmesiyle ortaya çıkan problemlere cevap arayan hareketten ileri gelir.» **Doğma ile eylem klavuzu arasındaki fark, pratiğe karşı takındıkları tutumda kendini gösterir. Birini reçete; birini ise, eşyanın doğasındaki temel nitelikleri ortaya çıkararak ona hükmedebilmeyi sağlayan ilkeler birliği haline getirir.**

Demek oluyor ki marksizm, insanın doğayı ve toplumu tanıma, kavrama ve değiştirme eyleminin hem özeti ve hem de uygulamada yığınları saran klavuzdur. Bir anlamda pratiğin özeti, yani pratiğe göbek bağıyla bağlı teori niteliğindedir. Denildiği gibi «gerçekten de teori, devrimci pratiğe bağlanmış değilse, konusuz, amaçsız bir hale gelir; aynı şekilde, eğer devrimci bir teori pratiğin yolunu aydınlatmıyorsa, pratik kör bir pratik olur.» Ve yine denildiği gibi «bilgi kazanmak isteyen dünyayı, yani gerçeği değiştirme pratiğine bizzat katılmalıdır. Atomun yapısını ve özelliklerini bilmek isteyenin atomun durumunu değiştirmek için fizik ve kimya denemesi yapması gerekir. Devrimin teorisini, metodlarını bilmek isteyen, devrime katılmak zorundadır. Bütün gerçek bilgi dolaysız denemelerden doğar.»

Bugünün sosyalisti olmak, dünün sosyalisti olmaktan uygulama kapsamı bakımından pek çok ayrılıklar gösteriyor. Emperyalizmin evrensel olgu halini aldığı ve kurtuluş savaşlarının büyük bir inatla onun egemenlik sınırlarını daralttığı günümüzde, sosyalist olmak, evrensel ve özgül çelişkinin en ince noktalarına kadar uzanan tahlilini yapabilmeyi zorunlu kılıyor. Sosyalist parti ve onun militanı dün de evrenseli ve özgülü tahlil etmek zorundaydı. **Ama herşey durum değiştirir.** Dünyanın somut koşulları, insan toplumunun gelişen üretim güçleri ve gitgide bilimsel doğrultuda politikleşen toplum organizasyonu, emperyalist blokun karşısına, devrimini gerçekleştirmiş sosyalist ülkeler blokunu koymuş; evrensel ve özgül olanın nitelik ve niceliğinde değişmeler yapmıştır. Şöyle ki, dünün, sözgelimi 1900'lerin emperyalizm egemenliği altındaki bir ülkenin sosyalisti için devrimi gerçekleştirmek; emperyalizme karşı yalnız kendi özgücüne dayanarak sosyalist propağandayı yapmak, işçi sınıfını ve halkı örgütlemek ve bir iç savaş sürecine hazırlanmış güçler tarafından, devrim

için en uygun ekonomik ve politik kriz anında başkaldırmak oluyordu. Devrimini gerçekleştirmek isteyen ülke için, evrensel olan emperyalist ülkeler arasındaki çelişkiden özgül bir şekilde yararlanmak zorunlu oluyordu. Bugün ise, iki emperyalist evren savaşından sonra, geri bıraktırılmış ülkelerin işçi sınıfı için evrensel baş çelişkiyi tayin konusunda yapılan çözümleme, bize baş çelişkinin emperyalist ülkeler arasında olmadığını, tam tersine 1900'lerde olmayan, ama bugün dünyanın hemen yarı gücünü elinde bulunduran sosyalist bloku da yedeğine almış geri bıraktırılmış ülkelerle emperyalist blok arasında olduğunu gösteriyor.

Neden İşçi Sınıfı?

Emperyalist tekelci burjuvazinin yüreğine korku salan güç nedir? İşçi Sınıfı ve onun önderliğinde, her ülke devriminin özgül karakterinin belirlediği yedek sınıflar. Ama asıl işçi sınıfı. Neden asıl? Çünkü, işçi sınıfı, insan olarak dünyayı değiştiren belli başlı güç durumundadır. Dünyayı değiştirmek eylemi, hayatın ta kendisidir. Hayatın ya da insan olarak varoluşun öncül koşulu, üretim yapmak; yani belli maddi - teknik temele dayalı üretim araçlarıyla belli düzeyde üretim ilişkileri içinde, yaşamın devamı için gerekli nesneleri, doğanın insani eylemle değiştirilmesi sonucu ortaya çıkarmaktır. Bunu ise günümüzde, kapitalist üretim ilişkilerinde; yani üretim araçlarının (sermaye, laboratuar, fabrika, atölye, toprak vb.) sayıları bir avuç, ama besledikleri bekçi ve kâhya kadrosu bir hayli kabarık, tek tek kişilerin mülkiyetinde toplandığı bir düzende, işçi sınıfı yapıyor. Demek ki, işçi sınıfı, yaşamak için zorunlu olan üretimi etkin olarak bizzat gerçekleştiren sınıftır. Öyleyse hayatı geliştirecek ya da baltalayacak en vurucu güç odur. Sözgelimi, sadece ekonomist anlamda bile olsa, büyük işçi boykotları ve grevleri, büyük yerleşme merkezleri olan metropollerde hayatı felce uğratmaktadır. En devrimci güç oluşu ise; üretim eylemini elinde bulundurmasına ve bu eylemi toplum adına yapmasına, yani üretime sosyal bir süreç kazandırmasına rağmen; sınıf olarak kendi üretiminin sonuçlarına sahip olamayışından başlıyan, politik bir derlenişe yatkın oluşundan kök alır. Üretimdeki konumu gereği işçi sınıfının başkaldırıya hazır oluşu, ekonomist anlamda hak araması, toplumu bir alt üst oluşu, yani nitelik değişimi sürecine sokmaya yetmez. Bu noktada, kavrayıcı, açıklayıcı ve değiştirici olarak felsefe işin içine girer. Metodolojisini doğanın iç karakterinden almış olan diyalektik materyalizm ve onun ışığı altında tarihi açıklayan tarihi materyalizm ve ikisinin sentezi olan marksist felsefi materyalizm, işçi sınıfının felsefesi olarak boy gösterir. İşte işçi sınıfı bu niteliğiyle, marksist dünya görüşünü birleştirerek, toplumsal hayatı rasyonalize eder, biçimlendirir. Yani o her cins (!) sos-

yalistin pek kullandığı «insanın insan tarafından sömürüsünün yok edilmesi» eyleminin gerçekleşebilmesi için, toplumsal dinamiğe işçi sınıfının önderlik etmesi gerekmektedir. Devrimci eylem felsefesi, işçi sınıfının alt ve üst yapısal konumu gereği, ona dışarıdan götürülür.

Yeni bir sorun ortaya çıkıyor: sosyalist parti sorunu, yani işçi sınıfının öz örgütü sorunu. Belli niteliklere ve ilke birliğine sahip profesyonel devrimcilerden kurulacak böyle bir örgütün, belli anlamda öncülüğünde, devrimci eylem güdümlenecek ve yönlendirilecektir.

BİZE GELEN KİTAPLAR

- ○ Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail, Hikâyeler, AFET ILGAZ
- ○ Seyrederken Kendimizi, EMİL GALİP SANDALCI, Koral Yayınları.
- ○ Dünya Para Bunalımı, JACQUES MATERRE, Ekin Yayınları.
- ○ Korkak, roman. İMRE SARKADİ'den: Nisa Kadıbeşegil.
- ○ Kıvılcım, çocuk hikâyeleri, MUSTAFA ÖZ.

TAHİR ABACI

devrimci "genç" yazarın durumu üzerine

Nâzım Hikmet, 1941 yılında bir mapusaneden ötekine, Kemal Tahir'e yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu: «Bugün Piraye ile beraberdik, gazetede senin Göl İnsanları için yapılan reklâmı okurken dünyaya bir çocuğumuz gelmiş gibi mağrur ve bahtiyardık. Bizi mağrur ve bahtiyar kıldığın için sana teşekkür ederiz kardeşim. Fizyolojik imtidadın ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü çok sevdiğim iki çocuğum var ama bu fizyolojikman benim imtidadım değil. Sen bana «fikri imtidadm» zevkini verdin. Düşündüğüm, hazırladığını bir yığın sanat ruşeymlerinin sende inkişafı benim ömrümü senin ömrünce uzatacak. Çok yüksek bir yere çıkıp haykırmak istiyorum: «Şu Göl İnsanları hikayelerini yazanı biliyor musunuz? O daha ne güzel şeyler yazacaktır ve hepsinin içinde, temelinde benim tohumlarım var.» Fizyolojik babalık da böyle bir şey olacak. Ve analara yavruları bundan dolayı zümrütü anka görünüyorlar galiba... Bu plâtonik bir muhabbet değil. Bu, neslin, nevin, soyun muhafazası, idamesi, galebesi kavgasının gayet reel bir ifadesi. Şimdi, Nâil filan gibi, çoğu maalesef kof bir yığın insanla niçin uğraştığımı anlıyorum. Ve bu uğraşmaya neden dolayı devam etmeye mahkûm bulunduğumu kavrıyorum. Bu genç kabiliyetleri keşfetmek, onlara yardım etmek gibi palavra hayırseverlik falan gibi hislerin neticesi değil. Bu nevimin, neslimin idamesi kavgası... «Ölürsem gözüm arkada kalmayacak» derler. Bu sözde müthiş hayvanî -kötü mânada değil- bir insiyak gizlidir. Şimdi aynı insiyakla söylüyorum: «Gözüm arkada kalmayacak Kemal!» Amma çok çalış Kemal... Daha çok, daha çok..» (Kemal Tahir'e Mektuplar, s. 53).

Nâzım Hikmet'in bu sözlerinden, devrimci bir sanatçının kendisinden sonrakilere karşı tavrının kişisel doğmatizmin bittiği yerden başladığı, «anlayış birliği»nin birincil etken olduğu en açık biçimde ortaya çıkıyor. Bu tavırla; bir de genç yazarlara kendi büyüklüklerini empoze etmeye çalışan, ama onların angaje durumlara düşmediklerini, üstelik kararlı eleştiriler yöneltmek gibi «küstahlık»larda bulunduklarını görünce onları «heyecanlı olmak»la, «çocukça davranmak»la, «inkarcılık»la suçlayan hatta dünyanın kendi etraflarında döndüğünü sanarak «afaroz»a yeltenen ve hatta işi azgınca küfürlere kadar döken günümüzün «baba» ya da «ağabey» pozlu «devrimci» yazarlarının kendilerinden sonrakilere karşı tavrıyla bir karşılaştıralım... Devrimci muhtevanın genel bir anlayış ve il-

keler içinde serpildiğini, bu yüzden kuşaklar arası bir bütünselliğe sahip olduğunu kavradığımıza göre, sonuncuların gerçekte bu türden bir bütünsellik uğruna değil, kendi öznellikleri ve kişiselikleri adına genç yazarlarla bağlantı kurmaya çalışmaları ortaya şunu koyar: kopuş sadece «muhteva» yönünden değil, aynı zamanda «ahlâk» ve «moral» yönündendir de. Buna da şaşmamak gerek, devrimci mücadelenin etkinlik kazanması çok yeni. Öncelikler emperyalizmin çürüttüğü ideolojik yapının yoz etkilerine daha çok açıkken, genç devrimci yazarlar -ölümlere kadar uzanan- bir kavga ortamı içinden geliyorlar.

Gözü kara saldırılar karşısında genç yazarlar bazı reaksiyoner davranışlarda bulundular belki, ama kopuşların ardında «heyecanlı olmak» ya da «inkârcılık» aramak düpedüz demogajiden başka bir şey değil. Genç devrimci yazarlar nasıl, Nâzım Hikmet'in «...şunu yüzüm kızararak söyliyeyim ki bir çokları bilhassa şekil meselelerinde, ana hatlarında, dönüp dolaşıp benim mazimi kolayca ve kepazece taklit ediyorlar. Ben her merhalemi -şekil bakımından dahi- emek çekerek, ter dökerek, Türkçede ilk defa bu çeşit bir iş yapmanın zorluğuyla geçtim. Onlar bunları kolayca ve maalesef yalnız şekilde kaldıklarından kepazece taklit ediyorlar» diye tanımladıklarının günümüzdeki temsilcilerinin «büyük»(!)lüklerinin yutmadılarsa, «Şu Tolstoy'ların bir özeti çıksa da okusak» diyen herhangi bir hikayeci ya da romancının «büyüklüğü» üstünde de fazla oyalanmaya niyetli değiller. Ayrıca, «Oysa ilerideki yıllarda falanca yılı merak edenler tek sağlam belge olarak ellerinde bu şiir kitabını bulacaklar» ya da «1960-1970 yılları arasında yazanlar içinde sadece son on yılın değil, son yüz yılın seçkin imzaları var» vb. gibisinden sözlerle empoze edilmek istenenlere karnı tok, devrimci genç yazarların. Kavga, gürültü. bu türden sözlerle empoze edilenler kabul edilmediği için başlıyorsa devrimci genç yazarlar yakıştırılan bütün sıfatları kabule hazırdırlar! Asgari müşterek, bu türden tezgahlamalar yoluyla ortaya atılanları kabullenmekten başlayacaksa devrimci genç yazar «inkârcı»dır, «heyecanlı»dır!

Ve elbetteki «genç» devrimci yazarların kendileri hakkındaki sübjektif niyetlerinin ötesinde ne olup ne olmadıklarını saptamak, kendi kişisel hırslarının kavgasını verenlerin, kariyerizmin batağına gömülmüş olanların suçlamalarıyla, küfürleriyle belirlenecek değil. Bizim meselemiz devrimci yazarların genel olarak içinde bulundukları ortamı değerlendirmek, onların gerçek yargıcı açısından eksikliklerinin neler olduğunu saptamaya çalışmak. Madem ki «inkarcı»lığı kabullendik, kasaba minnet etmeyip kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz. Eksikliklerimizi açık seçik ortaya dökmekten ise hiç bir korkumuz yok. («Bir sözcük de sosyalizmin düşmanlarına. Bizim tartışmalarımızı görünce keyiflerinden kaş - göz ede-

rek zıp zıp sıçrıyorlar. Elbet onlar, tartışmalarımızı kendi amaçları için kullanmaya, bu bu kitapçığın partimizdeki eksik gediklere ve boşluklara ayrılmış, kimi pasajlarını ellerinde bayrak gibi sallandırmaya çabalayacaklardır. Sosyalistler, o çeşit iğne batırışlarından bozum olmayacak kertede yeterlice savaşmaya yatkın, muharebeye tiryakidirler. Herşeye rağmen, otokritik (kendi kendini eleştiri) çalışmalarını izlemeye ve işçi hareketi büyüdükçe ister istemez doldurulacak, hem yanlışsızca doldurulacak olan kendi gedik ve boşluklarımızı örten peçeleri, kimsenin gözünün yaşına bakmaksızın, yırtıp açmaya devam edeceklerdir» (1)

Devrimci genç yazarların içinde bulundukları başlıca eksiklikleri saptamaya girişirken ilk elde göze çarpan dağınıklık üzerinde durmamız zorunlu. Temelde olan ve ideolojik olan ayrılıkla, dağınıklık ayrı şeyler elbetteki. Ama her dağınıklık giderek temel ayrılıkları besleyip geliştirir. Dağınıklıkta, piyasayı tutmuş «olgun» yazarların dolaylı dolaysız etkileri çok. (Örneğin, dergi çıkaranların genç yazarların birbirleriyle tanışmalarını önlemek için ellerinden geleni yaptıklarına dahi çok tanık olduk. İşte insanı şaşırtan bir dolaysız örnek) Bu türden etkilerden bir başkası da genç yazarların bazı sübjektif eğilimlerinin azdırılmasıdır. Böylece bazı genç yazarlar, öncekilerin tedirginlikten, yerlerini yitirmeme kaygusundan ileri gelen sırt sıvazlamalarıyla ve yeteneklerinin kendilerine sağladığı olanaklara sarılarak kendilerini kariyerist eğilimlere kaptırıyorlar. Oysa onlar yer sağlayan, itibar sağlayan ne oluyor? Örneğin eleştiriyi alalım. Yazıp çizdiklerinin öncekilerce nesnel bir değerlendirme sonucu saygı uyandırışı mı, yoksa yukarda sözünü ettiğimiz kaygular mı? Böylece eleştiri alanında ortaya çıkanlar, öncekilerin tepkisini çekecek --bu tepkiler pahasına, ama son derece gerekli- hesaplaşmalara girişerek adlarını yıpratmaktan kaçınıyorlar ve devrimci sanatın önünü açacak, gelişen devrimci yazarlara yol gösterecek çalışmalardan çok öncekilerin eserlerine kuyrukçuluk ediyorlar. Bunun sağladığı sansasyonel ünle de «bakın ben neyim» eğilimine saplanarak, ortaklaşa yürütülmesi gereken girişimlerden tecrit oluyorlar. Hikayeyi, şiiri alalım. Bu alanlarda çaba gösterenler «tezgah» bulamadıkça bir araya geliyorlar, «tezgah»lara, piyasayı tutmuş yazarların himmetine kapak attıkları oranda gerisini önemsemiyorlar. Baştan beri kendilerini kullandırtan, başkalarına kalemşorluk yapan heveskârlar zaten hesabımızda yok.

Dağınıklık başta devrimci sanatın militan bir çabayla yaşatılması, yayılması, etkin kılınması çabalarını önemli ölçüde aksatıyor. İş geniş ölçüde dergi sayfalarında kalıyor. Ayrıca dağınıklık dergileri de etkiliyor. Yazarlar bir kaç alana birden yetişmek zorunda kalıyorlar. Aslında, ortaya koyduğu ürünün, şiirin, hikayenin, romanın kuramsal (teorik) düzeyde

kavgasını veremeyen sanatçı egemen sanat anlayışlarıyla uzlaşmış ve sanatını bunlar doğrultusunda veriyor demektir. Ancak, bir yazarın yazdığı ürünlerin kuramsal düzeyde kavgasını vermekle birlikte, sanat anlayışının kavgasının kuram cephesinin işin uzmanlarınca yürütüldüğünden emin olarak kendisini dağıtmaması gerekir. Burada bir başka noktaya değinelim: şair ya da hikâyeci, kuramsal yazılar da yazıyorsa öncelikle kendi şiiri, kendi hikâyesinin değil, benimsemiş olduğu genel sanat anlayışının kavgasını vermeye çalışıyor demektir.

Şiirde, hikâyede, romanda sağlam ve yeni örneklerin özlemi çekiliyor. Ama eksiklik şiir, hikâye, roman kâdar kuramdadır da. Eğer özlenir düzeyde şair, özlenir düzeyde hikâyeci ve romancı az yetişiyorsa, eğer sapmaların etkisi ağır basıyorsa, temel eksiklik özellikle kuramdadır. Çünkü yeni yazmaya başlayanların önü açık değildir. Sapmalarla, saptırmalarla kapalıdır. Bunlarla kuramsal düzeyde hesaplaşıldıkça ürünler sağlıklı gelişir, ürünler geliştikçe kuramsal düzeyde hesaplaşma yoğunluk kazanır.

Devrimci sanat kuramı açısından eksiklik su götürmez. Bir dönem «sığ» Upton Sinclair'le «yetersiz» Plehanov'dan geniş ölçüde yararlanılıyordu. Bugünse iki «revizyonist» kuramcı Ernst Fischer ile Georges Lukacs geniş ölçüde kaynaklık ediyorlar, sakat (belki de kasıtlı) çeviri politikası sonucu. Buna karşılık üç ciltlik inceleme eleştiri yazılarının sahibi ve toplumcu gerçekçiliğin büyük kuramcısı Bertolt Brecht'in izi bile yok ortalıkta.

Günümüzde genç yazarlar, çeşitli sapmalara karşı kuramsal olmaya çalışan çıkışlar yaptılar. Ama bunların çoğu sezgi düzeyindeydi; temelli, sistemtik, bilgiyi sindirmiş çıkışlar değildi. En azından, teriminolojik bir tutarlılıktan bile yoksundular. Gerçi kaba ve ilkel bir popülizmi yakalayıp teşhir etmek için öyle âhım şahım bir formasyon sahibi olmak gerekmez, ama önümüzdeki dönemde karşımıza çok daha kurnazca, çok daha sinsice yeni sapmalar, yeni sakat anlayışlar çıkacaktır, hatta çıkmıştır, çıkmaktadır. Öyleyse devrimci yazarlar kuramsal eksikliklerini hızla gidermek zorundadırlar.

Bir noktada çok önemli bir başka eksikliğimizi vurgulayalım: devrimci genç yazarların estetik değerlendirmelerinin çok yetersiz bir düzeyde olduğunu saptamamız gerek. Bir eserin içeriğinin tarihsel sosyal ortamını, kahramanlarının sınıfsal yapısını saptadıktan sonra bir iki üslûp özeliğine işaret etmek, bir iki dil yanlışını yakalayıp göstermek yeterli değildir. Bir inceleme yazısında genel bir takım şemalar çıkarıp, aralarını bir kaç cümlelik değer yargılarıyla, örneklerle doldurmak yeterli olma-

maktadır. Bir sanat eserine tarih, felsefe, sınıf mücadeleleri, ekonomik politik bilgisi kadar estetik bilgisiyle de yaklaşılması zorunludur.

Yukarda, devrimci sanatın militan bir çabayla yaşatılması, yayılması etkin kılınması sorunundan söz etmiştik. «Militan bir çaba» başta sanatı onu anlayabilecek, kavrayabilecek kadrolara taşıma çabasını içerir. Sanatın elden geldiğince kitlelere indirilmesi ve «sanatın genel düzeyinin, halkın kültür düzeyi ile birlikte yükseltilmesi» de aynı çabanın içindedir. Bunun ise dergiler çıkarmak yanında; konuşmalar, oturumlar, sanat şenlikleri, geceler düzenlemek gibi başka başka yolları vardır. Ayrıca aralarındaki bağlantılar son derece kopuk olan edebiyat, sinema, tiyatro, müzik, resim, karikatür gibi çeşitli sanat alanları arasındaki bütünselliği oluşturmak da yine aynı çabaya girer.

Ancak, bütün bunları devrimci mücadelenin sübjektif etkinliğinden ayrı düşünürsek yazdıklarımız soyutta kalmaya mahkûmdur. Bütün bu saydıklarımız, birincil görevimiz olan işçi sınıfı düşüncesini yaymak ve demokratik mevzileri genişletmek kavgası içinde aktif ve günümüzün gerektirdiği özgül şartlara uygun biçimde yer alarak, sanatımızı hayatı elde etmek için verdiğimiz bu mücadelenin zenginliğiyle donatma çabamız içinde somutlaşabilecek şeylerdir.

(1) Lenin, Bir Adım İleri, İki Adım Geri. (Aktaran: H. Kıvılcımlı, Devrim 5 zorlaması, arka kapak.)

ŞÜKRÜ BİLGİÇ

yapı bekçisi

Beton ustaları beşinci katın kalıplarını söküp evlerine gitmişlerdi.

Remzi, tahtaları sökülen katın betoıı iskeletini hortumla suladı. Aşağı indi. Sağa sola yığılan tahtaları duvarın dibine yığdı. Çivi kutusuyla keseri aldı. Altıncı katın beton iskeleti için hazır olması gereken bu tahtaların çivilerini sökmeye başladı. Çivileri sökerken, sokakta seksek, topaç oynayan, bağrışan çocuklara da arada bir bakıyordu. Çıkardığı çivileri kutuya atıyor, tahtaları da bir kenara yığıyordu.

Yaşı otuzu geçmişti. Nişanlıydı. Bir kaç ay çalışıp evlenecekti.

Çivileri, yüzüne ve bedenine uyan zayıf kollarıyla çekerken kente gelişini ansıdı. İlkin kendi köylüsü olan trenci Arif'in yanına gelmişti. O bir iş bulamayınca, yine kendi köylüleri olan zabıta memuru Aziz'e gitmişlerdi. O da bu işi bulmuştu.

Gece yapının bekçiliğini yapacak, gündüz de yapıda çalışanların ufak tefek işlerini görecekti. Ayda beşyüz lira alacaktı.

Ustalara işçilere su taşıyor, sıgara yiyecek alıyordu. Boş kaldıkça çivi çekiyor, beton suluyordu. Gece de bekçilik yapıyordu.

Günde iki öğün domates, biberle akşamı getiriyordu. Avurtları çökmüş, göz halkaları morarmıştı. Buna karşılık üç ayda altıyüzelli lira yığmıştı. Çivileri çekerken bundan sonra yığacağı paraların hesabını da yapmaktan geri kalmıyordu.

«Güze bin lira olur» diyordu.

Bunu derken de içindeki kötü burukluğu atmaya çalışıyordu.

«Ya alamazsam..! Ya alamazsam..! Ya alamazsam..!» sorusu kafasında durmadan tekrarlanıyordu.

Yığdığı parayı kendisine iş bulan zabıta memuruna borç vermişti. Oğlunu evlendiren zabıta memuru para yetiştirememiş, Remzi'den borç almıştı. O da iyiliğe iyilikle karşılık vermişti.

«Ya alamazsam..!»

Ardından,

«Alırım alırım, iyi adamdır» deyip kendini avutuyordu.

Onu bu düşüncelerden sokakta oynayan çocukların bağrışmaları kopardı. Karşı evin genç kızı, yine evin önündeki betonu serinletmek için dı[illegible] çıkmıştı. Oyunları bozulan çocuklar bağrışıyorlardı. Kız arada bir

çocuklara hortumu çevirip, onları ıslatmaya çalışıyor, onlarla oynuyordu. Çocuklar da hoşlanıyorlardı bundan. Birbirlerini aniden kıza doğru itiyorlardı. Kimi çocuklar da gizlice sokuluyorlar, kız da aniden hortumu onlara çeviriyordu.

Remzi'nin gözleri kızın gencecik bedenine yapıştı. Çivileri çekiş biçimi bozuldu. Kıza bakıp yutkunuyordu. Çivileri çekmekten vaz geçti. Kamburunu çıkararak ellerini dizlerinde birleştirdi. Gözlerini kızdan ayıramıyordu.

İçi akıyordu biryerlere. Yorgunluğunu, açlığını, uykusuzluğunu unutmuştu. Kafasında çıplak bedenini düşleyerek, kıza boş gözlerle bakıyordu.

Kızın anası da dışarı çıkınca Remzi irkildi. Kadın saçlarını eşarpla bağlamıştı. Elinde süpürge vardı. Kızıyla konuşmaya başladı. Remzi, oturağını onları daha iyi izleyebileceği bir yere çekti.

Kız sularken, anası da süpürmeye başladı betonu. Kadın suları süpürgeyle ondan yana kovalarken, açık yakasından taşacak gibi olan memeleri Remzi'nin gözlerini ufaltıyordu. Arkasını döndüğünde de, tüyleri yolunmuş beyaz bacakları kalbinin atışlarını hızlandırıyordu. Bir yandan utanıyor, bir yandan da görünmekten korkuyordu. Kadın sallandıkça, Remzi, bu bacakları iyice görebilmek için daha çok eğiliyordu.

Akşam indi. Kısa sürdü her şey Remzi'nin gözlerinde. Kapılar kapandı. Çocuklar evlerine dağıldılar. Remzi yalnızlığını duydu. Ama içi sıcacık, yanakları pembeye yakın, yüreği bir şeyler yapmaya niyetli. Birden kararı verdi. İşi bitmiş, kullanılmıyan, kireç kuyusu üzerinde, geçici olarak kurulan tahta yüznumaraya girdi. Şeker çuvallarından perdeyi iyice çekti. Avucuna tükürdü. Tükürdüğü avucunda sabunu iyice döndürdü. İlkin nişanlısını gözleri önüne getirdi. Saçları örgülü gencecik nişanlısını. Sonra utandı, ezildi. Suçlu gibi tiksindi kendinden. Kıyamadı nişanlısına. Ardından kızı düşledi. Ondan da kadının beyaz bacakları kopardı. Kadına kararlandı. Gözlerini yumdu. Tahta yüznumara gıcırdadı. Kalbi hızlandı. Yanakları ve kulak memeleri mora verdi kendilerini.

Gözlerinde doymamışlık, yüreğinde pişmanlık, «Tanrı bağışlamasada ölecek değilim ya» diyerek yüznumaradan çıktı. Hortumun ucunu yüznumaraya çekti. Titreyerek yıkandı. Temizliğe kavuştu.

Kentin ışıkları akşamı veriyordu. Açlığına ve yorgunluğuna aldırmadan abdest aldı. Tahta seccadenin üzerinde namaza durdu. Dualarına, arada bir, kadın, nişanlısı, paraları, zabıta memuru karışıp durdular. Zor sonladı namazı. Tesbih çekiminden sonra sıra yalvarmaya yakarmaya geldi. Yakarmalarla birlik kadın yine beyaz bacaklarıyla göründü. Kurtaramadı kendini kadından. Günaha girmemek için kısa kesti yalvarmayı yakarmayı.

Yorgunluğunun farkına vardı. Dudakları kurumuştu. Kesekâğıdından bir parça kurumuş ekmekle biber çıkardı. Tuzladı, dolayıp, yemeye koyuldu. Ardından musluğa vardı. Suyu akıtıp, soğuttu. Ağzını musluğa vererek yüreğinin yanmışlığını giderdi. Katlı yorganını açtı, üzerine oturdu. Elbiselerini çıkardı. Yastık olarak kullandığı tuğlaların üzerine özenle katlayıp koydu. Uzandı Kentteki gazinolardan sesler geliyordu. Bir ara buraların özlemini duydu. «Buralar bana çok uzak» diye düşündü. Ellerini başında birleştirdi. Zabıta memuruna verdiği paraları nasıl alacağını kurdu kafasında. Uykusu yoktu. Yapının yer yer açık iskeleti arasından kırpışan yıldızlara bakıyordu. Daldı gökyüzüne. Nişanlısını yaşadı. Ardından iyimserliğe uzandı:

«Paraları alırım, hem de söke söke alırım» diye fısıldadı.

Düşüncesi kurak topraklarda tükenen cılız bir suya benzedi. Uyumak için gözlerini yumdu. Uzun zaman öylecene kaldı. Caddeden kendisine seslenilince doğruldu. Yerini bildirdi. El feneriyle yol gösterdi gelene.

«Partiye» dedi, gelen beton işçisi.

Arkadaştılar...

«Partiye» dedi yeniden «Haydi Remzi partiye. Bugün partide toplantı var.»

Uykusu gelmediği için bu habere sevindi.

«Bir şey anlamıyorum ya, olsun, nasıl olsa uykum yok» diyerek düşüncelerini sese verdi. Daha önce de gitmişti bir kaç kez.

Salona girdiklerinde masada şişmanca bir adam bağırarak bir şeyler anlatıyordu. Ses dışarı gitmesin diye kapı ve pencereler kapanmıştı. Gençten biri kendilerine yer buldu. Salon ağzına dek doluydu. Sıkışıp, üç kişi iki sandalyeye oturdular. Ağır bir ter kokusu vardı. Sigara dumanı insanın gözlerini yakıyordu. Konuşmacı elini hızla masaya vurup, sözünü bağlayınca, bir alkış, bir bağrışma koptu. Remzi'yle arkadaşı da alkışlayıp, bağrıştılar. Ardından gençten bir adam masaya geldi. Konuşması sakin ve etkiliydi. Çıt çıkmıyordu. Remzi, bu sessizlikten yararlanarak dinlemeey kararlandı. Kimi sözcükler kopuk kafasına takılıyordu. «İşçi, köylü, kurtuluş.» Ama ne denilmek istendiğini çıkaramıyordu. Sonunda hiç duymadığı, anlamını bilmediği sesler, onu salondan, konuşmacıdan kopardı. Zabıta memuruna, paralarına götürdü. Bir alıp bir veriyordu. Zabıta memuru kaçıyor, o kovalıyordu. Bir türlü yetişemiyordu, tutamıyordu. Uykusu gelmeye başladı. Uykusunu arada bir bağrışmalar, alkışlar engelliyordu. O da silkinip, bağrışmalara, alkışlara katılıyordu.

Kızışan konuşmalar sırasında çay dağıtılmaya başlandı. Çaydan sonra uyuyup uyuyup ayıldı Remzi. Gruplar arasında fısıldaşmalar başlamıştı. Gece ilerliyordu. Remzi'nin uykulu yorgun gözleri sigara dumanını

taşımadığından çapaklanmıştı. İyice bunaldı. Gitmek istiyordu. Bir ara salonda yeni bir şey oldu. Bir genç ayağa kalkarak, konuşmacının sözünü kesti:

«Arkadaşlar» dedi «İşçiler, köylüler, ezilenler böyle aydınlatılmaz.»

Daha konuşacaktı. Bağrışmalar sesi bozdu. Ayağa kalkanlar oldu. Ortalık bir an karıştı. Gencin çevresini sardılar. İtişip, kalkışmalar oldu. Remzi, gence acıyordu yalnızlığından dolayı. Yalnız olmadığını anlayınca acıması sevince döndü. Genç dışarı çıkarken arkadaşlarına:

«Yürüyün arkadaşlar. Bunlarla çalışılmaz. Bunlar zarardan başka bir şey yapmazlar.»

Remzi, gencin ardından gitmeye yakın bir istek duydu içinden. Kimse gitmediğinden o da gidemedi.

Biraz sonra dağıldılar...

İki arkadaş yanyana yürüyorlardı. Remzi, salonu terkeden genci düşünüyordu. Arkadaşına:

«Bir şey anladın mı» diye sordu.

Arkadaşı

«Bir şey anlamadık ama eğlenip zaman öldürdük. Yoksa neye yarar» dedi.

Gönlü gençten yana, arkadaşından ayrıldı Remzi.

Genç bağırarak «Bu iş böyle yürümez» demişti.

«Bunu diyen nasıl yürüneceğini de bilirdi elbet» die düşündü Remzi.

Yatağına oturup, elbiselerini çıkarırken, zabıta memurundan alacağı paraları için o genci arayıp, bulmaya karar verdi.

VEYSEL ÇOLAK

○

tazele yüreğini - soluklan

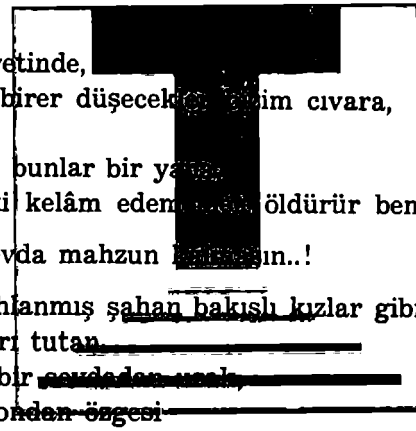
Sabahları daha erken kalkıyorum,
dalıyor güleç benzimizi
yaban bir ayaz.

Küçücükten bir yâr sevdin şimdilik,
hernehal olduysa,
tut ki
adını koymadın henüz.
Endişe bu
kınamayın bizi.

Yüreğime giriyor kalabalıklar,
yüreğimde o sevdanın ateşi var,
közü var.
Ey nefesime kasteden boran,
silah taşımayı çekiyor canım
damarlarıma hücum ediyor hayat.
Bir yağmur çiseliyor inceden.
Civan ömrün karşı dağlara itirazı bu.

Çiçek dalında açmayı bilir.
İçin yandı,
bir mektup var yazılacak dağlara.
Yüreğini tazele, soluklan.
Yürek dolusu,
doludizgin sevmek
körkütük aşık,
bilmelisin rahat soluk aldırmaz.

Sana gelince, deli gönül
kavlim var,
«aslolan hayat.»
Burkularak çekiyorsam göklerin hasretini,
çırılçıplak bağırmasını, bilmeliyiz be artık.

Nihayetinde,
birer birer düşecek[illegible]im cıvara,
yoksa
bütün bunlar bir ya[illegible]
bir iki kelâm edem[illegible]öldürür beni.

Bu sevda mahzun [illegible]ın..!

Günahlanmış şahan bakışlı kızlar gibi,
dağları tutan[illegible]
acar bir [illegible]
yani onden özgesi
sağlıdamaz bağrımdaki yarayı;
ayağımda demirbent
kasvet içinde,
iri bir Turaç'ın çirnağına
bir selâmcık sıkıştırmak,
ağıt yüzlü sevgilime mektup yazışım,
kasabalı maceraları
birden geride bırakmak,
kaybolup gitmek kırkikindi yağmurları gibi birden,
ayakları çıplak bir kızın
konça güller derişi,
hani ya?
tuhafına gitmiyor artık.

Gönül arzular,
ölüyorum sevdasından.
Yani
kardeşim
vakit tamam,
bu tüfeğin çiçeği burnunda,
bu sevgilim, sınanmış,
dağlara nasıl dönülür yeniden,
düşünmeye başlamanın zamanı!

TURHAN ALNITEMİZ

müzik alanında genel görünüm

Sanatın «sessel» bir ürünüdür müzik. Bu ses soyut bir biçimdir. Ama insan tarafından sese bir biçim verilmiş, ritm eklenmiş ve giderek daha somut kılınması için sözle kaynaştırılmıştır. Nasıl her sanat ürününde bir biçim - öz ilintisi varsa, müzikte de aynı biçim öz ilintisi vardır. Çoğunlukla, ses biçimi, söz de özü oluştururlar. Toplum biçimleri değişip geliştikçe her sanat gibi müzik de gerek biçim, gerek öz yönünden türsel kategorilere bölünmüştür. Örneğin, nasıl burjuvazinin oluşum süreci içinde kendisine karşıt bir başka sınıf, işçi sınıfı oluşmuşsa, aynı şekilde kültürel değerler de oluşmuştur. Dolayısıyle müzikleri de sınıfsal farklılıkları içerir.

Bir üretim ilişkisinin değişmesi, bir toplum biçiminin oluşması kültürün de aynı oranda ve aynı hızla değişimini gerçekleştirmez. Bir dönem etkin olmuş sınıfların kültürü, bu sınıflar ortadan kalktıktan sonra da bir süre ana özelliklerini yitirmeden yaşamasını sürdürür. Bu nedenle, üretim ilişkilerine yeni bir biçim veren ülkeler, yeni bir toplum biçimi yaratmak için kültür devrimlerine baş vurmak zorundadırlar.

Feodal sınıfın bağrından çıkan burjuvazi, müziğini de kendi kendisiyle birlikte saray odalarından, salonlarından, bahçelerinden çıkarmış, geliştirerek operalara ve konser salonlarına sokmuştur. Sinema, radyo, gramafon, teyp, televizyon gibi araçların gelişimi müziğin gelişimini hızlandırmıştır. Bugün bir yandan emperyalizmin dünya halkları üzerinde kullandığı bir propağanda aracı olan bir müzik, öte yandan ise bütün kültürel - ideolojik baskılara rağmen yaşarlığını yitirmeyen ve giderek güçlenen halkların kendi öz müzikleri yaşamaktadır.

Emperyalizm, gerek kendi ülkesi halkına karşı, gerek geri bıraktırılmış ülkeler halklarına karşı beyin yıkama aracı olarak kullandığı müzik yoluyla gençlerin birtakım siyasî kıpırdanışlarını esrar, kılık - kıyafet, uzun saç, hippilik eşliğinde pasifize eder. Bunu da utanmazca bir barış siyaseti kılıfına sokmuştur. ('Savaş yapma aşk yap!' gibi.)

Emperyalizmin müziği bugün geniş bir yaygınlık alanı kazanmış durumdadır. Emperyalizm, pazarı haline getirdiği geri bıraktırılmış ülkelerin diğer sanatlar gibi müzik kaynaklarını da utanmazca yağmalamaktadır. Örneğin, Afrika'nın ritm ve sesleri, Arapların ritm ve sesleri, Hindistan'ın «sitar» adlı çalgısı ve sesleri vb. yeni çağın elektronik çalgılarıyla yeniden yorumlanmış (!), halkların kendi yerel değerlerini dile ge-

tiren bu ürünler, onlara emperyalizmin kendi malıymışçasına dinletilmiştir.

Emperyalistler, sosyalist toplumlar için müzik konusunda şunu öne sürüyorlar: «Besteci yetiştiremezler, besteci yetişmiyor, müzik özgürlüğü yok oldu.» Oysa ki yepyeni bir üretim ilişkisini örgütleyen sosyalist toplumların yıkılan burjuva kültürü yerine yeni bir kültür oluşturmaları ve bu kültürün yerleşip ürünlerinin alınmaya başlaması zaman çaba sorunudur.

Türkiye'de Müzik

Türkiye'de müzik, alışılagelmiş deyimleriyle üç kategoride toplanıyor: 1) Batı müziği, 2) Halk müziği, 3) Klâsik Türk müziği.

1) Batı Müziği: Bu müzik, klasik müzik, hafif müzik, Türkçe sözlü hafif batı müziği (TRT'nin deyimiyle) biçimlerinde görülmektedir.

Tarihsel gelişimin belirli bir aşamasında burjuvazinin yarattığı gerçek değer taşıyan eserlerden oluşan klasik müzik, bugün ülkemizde çok az dinleyici bulmaktadır. Bu müzik, bir kulak eğitimi gerektirdiğinden ve çoğunlukla soyut bir biçim olduğundan etkin olamamaktadır.

Bizde klasik müzik bestecileri, kaynak olarak halk müziğinden geniş ölçüde yararlanmışlardır. Bu uygulamayı yapanlar arasında, **Adnan Saygun, Ekrem Zeki Ün, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kâzım Akses** sayılabilirler. Ancak, bu müziğin bir kültür eğitimi sorununa bağlı olması bu çabaların etkinliğini azaltmaktadır. Türkiye'de yetişen yeni müzisyenler ise eski uygulayıcıların izinden sapmışlardır. Ayrıca, Türkiye'de yetişen «yorumcular» da sürekli olarak ülke sınırları dışında çalışmakta, arada «dinlenmeye» gelmektedirler. Türkiye'de bir de festival düzenlenmektedir. İkinci yılına girecek bu «İstanbul Festivali» yukarda adlarını saydığımız bestecilerin ve adlarını saymadığımız yorumcuların hangi sınıfın kulaklarına seslendiğinin açık bir kanıtını ortaya koymaktadır.

Hafif müzik ise, dışardan ithal edilen sermaye ile birlikte buyur edilmiş, fakat bazı bölgelerde kitlelerin benimsememesiyle karşılaşmıştır Buna bir çözüm olarak bu müzik türkçe sözlü olarak (montaj olarak) sunulmuş. bu ilkine göre daha etkili olmuştur. Bununla da yetinilmeyerek, halk müziği kaynağı iğrenç bir şekilde yağmalanmış, ritmleri çarpıtılarak alınmıştır. Böylece bu müzik, bütün bölgelerde, şehir merkezlerinden kenar mahallelere, köylere kadar sokulmuştur.

Bu arada bazı şairlerden de yararlanma yoluna gidilmiş, şiirleri bestelenerek «söz» bir başka sanat kuralına daha bağımlı kılınmıştır. Örneğin, **Ahmed Arif'in** «Otuzüç Kurşun» şiirinin bir bölümü «Vurulmuşum» adıyla **Fikret Kızılok** tarafından bestelenmiş ve plak yapılmıştır. Aynı kişi

bugünlerde Tehlikeli Madde adlı bir yeni topluluk la ortaya çıkarak yine Ahmed Arif'in iki şiirini bestelemiş ve bu bestelerden birini de Yılmaz Güney'e adayarak plaklarına kitlelerde bir pazar yaratmaya çalışmıştır. Cem Karaca adlı bir sanatçı, «sol» (!) görünüşlü bir ad olarak türkçe sözlü batı müziği alanında boy göstermektedir. Son plağı «Namus Belası» yüzünden sorguya çekildiğinde, «Tango mu söyleyeydim yani?» demiştir.

Bütün bu ürünlerin lokallerde, diskotek lerde, kulüplerde, dans pistlerinde epey işe yaradığını düşünürsek, popülizmin bu iğrenç türünün kozmopolit emperyalist kültüre hizmette büyük adımlar atmakta olduğunu görmemiz güç olmaz. Bu kadar da değil, bu yıl İstanbul'da, sonradan «iktidar» olan bir partinin mitinginde Jane Fonda'vari giysisiyle ve tavrıyla, bir şarkıcı (Şenay) çıkıp türkçe sözlü hafif batı müziği sunmuştur. Aynı eğilimin sosyal demokrasi oportünizmiyle bağdaşmasına da hiç şaşmıyoruz.

Bu türkçe sözlü hafif batı müziğindeki genel tema «aşk»(!) dır. Bunun yanında 'insan' 'özgürlük' 'kardeşlik' 'barış' gibi temalar da sunulur. Ama nasıl yozlaşmış, çürümüş burjuvazinin «aşk»ları özünde hayvansal düzeydeki gelgeç ilişkilerden, her gece kadın ve erkek değiştirmekten ibaretse, bu tür ürünler de birer «moda» olmaktan öteye geçemiyorlar, üç dört ay sonra unutulup gidiyorlar. «Sev kardeşim, elini ver bana,» «Hayat bayram olsa» türünden sözüm ona «barışçı, insancı» ürünler ise «çelişkide barış romantikliktir ve bayağılıktır» (Lenin) sözüyle ne güzel belirleniyorlar.

2) Bu gelgeç, «moda» ürünlerin yanında ise türkülerden, ağıtlardan, oyun havalarından v.b. oluşan halk müziği, yüzyıllar süren bir yaşarlık içinde hâlâ etkinliğini koruyor. Çünkü, halkların kendi öz değerleri, yerel değerleri, bütün emperyalist baskılara karşı direnmesini, yok olmamasını bilen bir özelliğe sahiptir. Her ne kadar halkı oluşturan değişik sınıfların değişik özelliklerini taşıyor iseler de, bu müziğin ürünleri çok geniş bir yaygınlığa sahiptir. Çükü insanın doğayla mücadelesinin, üretim sürecinin ve bunların belirlediği sosyal yaşantının doğal ürünleridirler.

Halk müziğinin kaynağı feodalizm öncesine kadar uzanır. O dönemden bugüne yepyeni özellikler kazanarak günümüze kadar uzanmıştır. Günümüzden sonra da daha uzunca bir süre yaşayacağa benzer.

Halk müziği ilkel bir müziktir, çünkü tek seslidir. Ama bu tek seslilik, klasik türk müziğinin tersine tekdüzelikten zengin ritmleriyle kurtulmasını bilir. Bu ritm zenginliğini «iş» sağlamıştır. Ritm, iş sırasında çıkan sesin türküde bir yansımasıdır. Bu yüzden halk türküleri, bölgesel üretim kaynaklarının farklılığına bağlı olarak değişiklikler gösterir. Örneğin, halıcıların halı dokurken söyledikleri bir türküye bakalım

Haydindi kirtmenin kızı
Yanağı gülden kırmızı
Gerdanında beni var
Sandım seher yıldızı
Kirtim de kirt
Kirtim kirt

Buradaki «kirtim de kirt/ kirtim kirt» sözleri, halı dokunurken çıkan sesi simgeliyorlar.

Köroğlu'nun hasmı Kiziroğlu için söylediği türküde de çok ilginç bir ritm, deyiş, ezgi düzeniyle karşılaşırız:

Hay eden de haya teper
Peh! Peh! Peh!
Huy eden de huya teper
Hey! Hey! Hey!
Köroğlu'nu çaya teper
Ağam kim?
Paşam kim?

Halk türküleri, çıkış dönemlerinin koşulları gereği düşüncelerin yayılma aracı olarak kullanılmışlardır. Ayrıca savaşlarda, o dönemin sosyal ve politik yapısını belirleyen olaylarda birer itici güç, etkinlik aracı olarak kullanılmışlardır. (Köroğlu'nun, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan Abdal'ın türküleri gibi.)

Dadaloğlum yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koçyiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir.

Dadaloğlu, burada sözünü ettiği savaşta yenilmiştir. Ama türküsü deyiş, ritm, ezgi olarak yenilmiş değil.

Bugün Türkiye'de halk müziğine eğilim bütünüyle umut verici olmasa da yararlı çabalar göze çarpıyor. **Ruhi Su,** bu alanda güçlü bir ses olarak duyurdu kendisini. Araştırmalarını büyük plaklarda topladı. «Seferberlik Türküleri» «Yunus Emre» «Karacaoğlan» «Pir Sultan Abdal» gibi yapıtlarla gerek söyleyiş, gerek yorumlama açısından değişik bir çaba ortaya koydu. Ama daha çok «entellektüel» çevrelerce biliniyor **Ruhi Su,** bugün. «Yunus Emre» gibi gerçekten iyi bir araştırma ürünü olan yapıtı aynı adlı bir «Yeşilçam» filminde fon müziği olarak kullanılmıştır. Ayrıca Ruhi Su, gece kulüplerinde çıkıp söylüyor genellikle. «Entellektüel»

çevrenin popülist duygularını doyuruyor. Bu nedenle bir kısır döngü içinde olduğu söylenebilir.

Bir de İhsanî, Mahzunî gibi halk âşığı geleneğini sürdürmeye çalışan, çeşitli çevrelerce «devrimci»liklerine, «halkı bilinçlendirme güçleri» ne (!) toz kondurulmayan bir kısım sanatçılar var. Bu sanatçıların o çok ilkel biçimlerini bir yana bırakıp, ortaya koydukları ürünlerin özüne bir göz atmak, dönenlerin iç yüzünü anlamamıza yeterli olacaktır. Bu sanatçılar (?) «Uyan Hasson» «Etme Ağam N'olur» türünden ürünleriyle gerçekte kitlelerin sanat beğenilerini korkunç bir pasifikasyona uğratıyorlar, posası çıkmış bir «acındırma» veya «yeneceğiz, asıp keseceğiz» türünden bir «devrimci kadercilik»le onların düzene olan öfkelerini deşarj ediyorlar. İşin garip tarafı, bir takım popülist politikacıların yıllar önce öne sürdükleri tezlere karşı çıkan bir çok devrimci arkadaş, bu türden sanatçıların (?) ürünlerinden ise zevk aldıklarını, hiç değilse «halka bir şey verdiği» için sevdiklerini söylüyorlar. Oysa kitleleri bilinçlendirmek herşeyden önce uzmanlık isteyen, bilimsel dünya görüşünü özümlemiş çabalara dayanan bir süreçtir, marksizmin en temel gerçeklerinden habersiz, duygu sömürücüsü, derinlikten yoksun ürünlerin yaratıcılarının harcı değildir. Eğer öyle olsaydı, «âşık geceleri»ni dolduran binlerce insan bugün en ön saflarda olurlardı. Bu türden yoz anlayışlarla amansızca mücadele verilmesi gerektiği kanısındayız.

Türkiyede feodal üstyapı ilişkilerinin çok daha ağır bir süreçle evrilmekte oluşu yüzünden, halk müziği geniş ölçüde yerel düzeyde kalmak özelliği taşımaktadır. Bu yerel müzik, özellikle halk danslarına bağlı olarak oyun havaları, sık sık emperyalizmin borazancıları tarafından bir «çeşni» olarak ya da resmi popülizmin bir gereği olarak, işin içine bol miktarda şovenist unsurlar da katılarak sahneye çıkartılmaktadır. Bunun yanında doğu türküleri de ezgisi aynen bırakılarak türkçe sözlerle okunmakadır. Bu konuda Fikret Otyam çok yararlı (!) çalışmalar yapmıştır. Bu kültür oyunlarının da tam anlamıyla karşısındayız.

3) Klasik Türk Müziği: Feodal dönemin halk cephesinin müziği olan halk müziği yanında, aynı dönemin egemen sınıflarının müziği olan bu müzik, İstanbul doğumludur. Divan edebiyatı geleneğinin müziğe bir yansımasıdır. Halk müziğinde maddeci dünya görüşüyle idealist dünya görüşünün çarpışması gözlemlenirken, bu müzikte kadercilik, mistisizm gibi metafizik özellikler daha ağır basar. Ümmetçilik ideolojisinin yıkılmasıyla birlikte bu müzik biraz daha incelmiş, daha «burjuva» özelikler kazanmış olarak günümüzde de yaşamaktadır. Emperyalist müziğe göre daha «yerel» olmak gibi bir özelliği olmakla beraber, işlev yönünden kitleler üstünde olumlu bir etkisinin olduğu söylenemez.

Aynı müziğin ayağa düşürülmüş, meyhanelere, dolmuşlara, kenar mahallelere kadar büyük bir etkinlik kazandırılmış bir başka kolunun ise artık emperyalizme hizmet eden gerici müzikten hiç bir farkı kalmamıştır.

Sonuç olarak diyeceğiz ki, bugün devrimci içerik söz konusu olduğunda müzik alanında büyük bir yetersizlik göze çarpıyor. Devrimci dünya görüşünü sindirmiş yeni müzisyenlerin işlenmemiş, değerlendirilmemiş çok zengin ve geniş kaynaklara el atarak yepyeni ve üst düzeyde örnekler getirmelerinin özlemi içerisindeyiz.

YARINA DOĞRU'nun 9. sayısı, dergiyi çıkarmakta olan kadronun yazın Anadolu'ya dağılacak oluşu yüzünden EKİM ayında çıkacak. Sekiz sayılık pratiği gözden geçirmiş olarak ve bu sürede karşılaştığımız bazı önemli eksiklikleri gidermiş olarak yayını sürdürüşümüzün, derginin okurlarından gördüğü büyük ilginin arasını soğutmayacağına inanıyoruz. Bu durum, yıllık abone sayı üzerinden (12 sayı) hesaplandığından abonelerimiz açısından da herhangi bir aksama doğurmayacak.

Bu sayıda sunduğumuz müzikle ilgili yazı «Sanatta Devrimci Kavga» yazılarının ilki. Pek derinlere inmemesine rağmen yazının müzik konusunda genel bir açıklık getireceği inancındayız. Diğer sanat alanları üzerine olan yazılar da peşpeşe dergimizin gelecek sayılarında yayınlanacak.

Geçen sayımızda duyurduğumuz kitap korsanlığıyla ilgili yazıyı hazırlayan arkadaş, belgeleri henüz toparlayamadı. Bu yazı da ileriki sayılarımızda yer alacak.

Yaz süresince de dileyen okur ve yazarlar P.K. 327, Sirkeci - İstanbul adresine yazabilirler. İstanbul'da kalacak olan bir arkadaşımız gelen istekleri karşılayacaktır.

Dergimizin geçen sayısmda yer alan Henri Arvon'dan çevrilmiş «Bertolt Brecht ile Georges Lukacs» adlı yazı, çevirenlerce, yayınlanması için değil, sadece dergi kadrosunu aydınlatma yolunda ilk adım olsun diye yollanmıştı. Çünkü Henri Arvon marksist bir kültür adamı değildi. Ancak, biz ülkemizde bilinmeyen bir tartışmaya ışık tuttuğu için yazıyı okurlarımıza da duyurmayı gerekli bulmuştuk. İleride, bu konuda marksist kültür adamlarının görüşlerini içeren başka yazılar da yayınlayacağız.

yarına doğru

MAHMUT AÇIKGÖZ

resmi görüş - resmi olmayan görüşler - 2

Egemen sınıflar, «...**modern Büyük Sanayiin ihtiyacı olduğu için... emekçilere okuma - yazma ve sayı saymayı öğretmek** zorunda kalmış, bedava ve zorunlu ilk öğretimi ve bazı meslek okullarını düzenlemeye mecbur olmuştur» (Po. s. 269) Ama egemen sınıf, üretimden gelen bu zorunluluğu bile, hiçbir zaman tarafsız ve sadece bu çıkarı için ve diğer çıkarlarını unutarak yerine getirmemiştir. Ayrıca, sömürülen sınıflara kendini kabul ettirmeyi, sömürüyü doğal ve olağan göstermeyi, tarih boyunca egemen sınıfların -Ve özellikle **son egemen sınıf olan Burjuvanın-** kahramanlığını öğretmeyi, işçi sınıfının ve diğer sömürülen sınıfların tarih boyunca **olagelmekte olan** başkaldırma ve karşı **koyuşlarının başarısızlığını ve kötü olduğunu anlatmayı, tarih boyunca bir egemenin olduğunu belletmeyi;** hatta eleştiri yapıp -utanmadan- tarihte varolan diğer sömürücü sınıfların kabalığını - kaba kuvvetini, tembelliğini, yaratıcı olmayışını belirtmeyi ve böylelikle **kaderciliği** ve kadere **boyun eğmeyi benimsetmeyi** eğitimin ikinci ana amacı olarak görür. **Bilgili, kültürlü, görgülü, ince insanlar, uysal, çevresiyle uyumlu insanlar yetiştirmeye çabalar.** Bunun için tarihi, sosyolojiyi, felsefeyi, dini ve din kurumlarını hatta fen bilimlerini, matamatiği, fiziği, biyolojiyi; uyutmak ve itaatkâr insanlar yetiştirmek için kullanır. Hatta labaratuarları bile bu uğurda çalıştırır. Deneyleri yanlış ve anlamlarından uzak yorumladığı gibi, teskin edici ilaçlar piyasaya sürer. Kendi yarattığı ekonomik ve toplumsal buhranın sonucu bunalım geçirenleri suçlar. Hatta bu yapıya itiraz eden, karşı çıkan uysal ve kaderci olmayan, açıklama ve yorum yapan ve isteyen kişilere «yorgun ve sinirli» oldukları söylenerek 'müsekkin' ilaçlar verilir. Böylelikle bir uyuşukluk sağlandığı, bir ilaç alışkanlığı aşılandığı gibi, karşı taraf zararsız duruma da getirilir.

Büyüklere itaat edilmekle beraber, millî, dinî, özelliklerden, niteliklerden söz edilir. Oysa Burjuva Sınıfları kendi milletlerini tarihte en üstün en yüce millet olarak ve her türlü eleştiriden uzak, diğer ulusları küçük düşürerek anlatır. Tüm savaşları abartılarak ve övülerek ve bir şeven nitelik katılarak, karşı millet yerin dibine batırılarak aktarılır. Kendine yönelmiş saldırıları yererken kendisinin bu tür bir davranışını 'kahra-

manlık' sözcükleriyle verir. Böylelikle «Sınıf devletinde şahsiyetin gelişmesi, karmaşık bir milli menfaatler baskı sistemi ile, bir dini, felsefi ve hukuki fikirler sistemi ile sınırlanmış» bulunmaktadır. Aynı zamanda «...insanların çoğunu bir azınlığa boyun eğen kuzu gibi hayvanlar haline getirir ve bu azınlığın çoğunluğu ezmesini kolaylaştırır.» (Gorki)

Diyebiliriz ki, Burjuva eğitim sisteminin ikinci ana amacı (birincisi modern sanayi içindi) Burjuva sınıfının kurduğu ekonomik düzene karşı çıkmamak için kendi kendilerinin bekçisi durumuna getirilmiş insan tiplerini oluşturmaktır. Bunun için toplumda kullanılabilecek her şeyi, her kaynağı bu amaç uğruna kullanır, seferber eder ve bu yönde kendisine yararlı olacak biçimde örgütler. Resmi olan burjuva görüşü okullarda, kiliseler - camilerde, asker okul ve kışlalarında, gazetelerde, dergilerde, radyolarda açık seçik doğrudan veya sulandırılarak anlatılır. Artık öylesine tekrar edilir, öylesine herşeyin içine sızar ki... bunun dışında bir görüş düşünülemesin, bunun dışındaki her görüşü sömürülen sınıfların insanları dahi sunulan biçimle savunsun ve bunun dışındaki bir görüşü reddetsin.

(Yeri gelmişken bir noktaya burada dikkat çekelim: Bazılarının feryatlarını duymak yukarıda anlatılanların ışığında şaşırtıcı oluyor: Kardeşim halka (...) anlat anlat, anlamıyor ki!.. (Dikkat, sınıf değil, halk!) Daha iyimseri 'Halka anlatmaktan bıkmayacağını...' ilan ediyor. Diyemiyor ki anlatmayı - halkın durumunu ve dilini - bilemedim. Anlatmanın başka yolu yordamı var mıdır? Acaba?.. Sen gel, yüzyıllarca sömür ve gerçeklerden uzak tut. Üstelik tüm borazanlar senin anlattıklarının yalan olduğunu bağırmaktadır. Sana nasıl - niçin neden inansın? Üstelik sen iyi koşullardasın; giyiminle, evinle, yemenle, konuşmanla, davranmanla iyi koşullardasın... ayrı koşullardasın. Ve egemen beyler tüm borazanlarıyla «Ona inanma, bak iyi yaşayıp sana nutuk atıyor, seni kandırıyor.» diyorlar.. Sen kandırıyor ve nutuk mu atıyorsun? Nutuk atmadığını ve kandırmadığını, nasıl ve ne biçimde, kaç kez, kaç yüz kez tekrarla anlatacaksın? Nerede-nasıl? Sonra sen niçin hep öğretiyorsun, niçin hep öğretmenisin? Öğretmek sana düşer ama öğrenmek de... Biraz bildiklerini yaşa ve sına. Nerede ve nasıl davranıyorlar, nerede ve nasıl davranmak gerek.

Sömürülen sınıflar, kendilerine sunulan aşılanan benimsetilen yoz burjuva kültürü ile uyuşuk, kaderci (fatalist) verilene rıza gösterdiği gibi minnet duyan, hatta patrona sadakati bir insan olmaklığın temel kuralı sayan; patronla sadakat uğruna, kendi sınıflarının bilincine varmak bir yana, kendi sınıfının bireylerinden şu veya bu nedenle patrona hizmet etmemeyi düşünenleri yakalamak ve cezalandırmakla kendini görevli sayan ve sanan MURTAZA'lar durumuna sokulmak istenir.

Çağdaşlığı, bilimi, sanatı, tekniği, edebiyatı... bir tek amaçla, kâr ama-

ıyla benimser. Kâr getirmeyen bir buluş, bir teorik araştırma burjuvayı ilgilendirmeyecektir.

İnsanların uyutulmasını, bilinçsizliğin karanlığında çırpınışını en kolay ve kestirme yolu büyücü, falcı, anlaşılması ve kavranması olanağı olmayan akımlarla ve ayrıca dinsel akımlarla sağlayabilmiştir. Ve dini tümüyle bugün (Dünyada) yaşama olanakları kullandırılmayan insanları yarın (ahirette) yaşama olanaklarına kavuşacakları noktasından, çelişkileri çözücü nitelikte (Bu çelişkilerin çözümü toplumsal bir ihtiyaçtı, ancak somut olarak çözümlenemeyince, soyut ve düşsel olarak çözümler bulunmuştur) bir kaynaktan yararlanmıştır.

Doğrudan konuyla ilintili olmamakla birlikte resmi görüşü ilgilendirdiği için dinlerde şu özellikleri saptayabiliriz: a) **Maddi çelişki çözüm bulmuştur.** Sömüren sömürülen sınıfların varlığı nedeniyle toplumda var olan ana çelişki yok edilmiş görünür. Orada (ahirette) acıkmayacak, susamayacaksınız. Bu herkes için ortak bir özellik olarak vaad edilmiş. b) **Cinsel çelişki çözümlenmiştir:** Çünkü orada (ahirette) 'en güzel ve bıkmayacağınız' eşler bulacaksınız. c) **Moral çelişki yoktur.** Orada (ahirette) bir bahar havası vardır. d) (Tüm bu çelişkiler çözümlenince) **Bilimsel ve ahlakî çelişki kendiliğinden** çözüm bulur. Böylelikle düşsel çözümlerle, toplumda var olan ve sınıfların ve sömürünün varlığının neden olduğu çelişkiler ortadan kalkınca insanlar şunu demişlerdir: Aaah orası!... Ne güzel, ne mutlu yer... Tam aranan, özlenen...

Ayrıca toplumda ve dinlerde var olan diğer bir ana kural **«Büyüklerinize itaat ediniz!..» dir.** Peki bu 'büyükler' kimlerdir? Eğer yaşlılar anlamında kullanılıyorsa, eğer gerçekten bilgi ve yetenek için kullanılıyorsa bir sorun yoktur. Yoksa büyük «egemen» demek midir? Fabrikada «büyükler» patronlar mı? «Devlet» yönetiminde en üst politikacılar mı? (Egemen sınıfın sözcüleri durumunda!) Okullarda egemen sınıfların resmi görüşlerini öğretmeye görevlendirilmiş kişiler mi?.. Kimdir büyükler?.

Burjuva sınıfının egemenliğini sürdürdüğü kapitalist ekonomik düzenin en üst aşaması emperyalizm olgusuna - aşamasına - erişilince, kültür sorunu yeni bir kimliğe bürünür: Artık, ulusal olmaktan çıkar! Bu aşamaya erişmiş (emperyalizm aşamasına) veya erişmemiş ülkeler açısından ayrı ayrı incelenmesi gereği ortaya çıkar. Bu aşamadaki ülkenin sömürülen sınıfları yukarıda anlatılan biçimde uyuşturulmağa çalışılırken ayrıca onlara, ülkelerinin iyi durumda olduğu, kendilerinin onlara - diğer ülkelere - nazaran çok iyi durumda oldukları ve şikayetçi olmamak gereği aşılanır. Şükredin ki (!) o ülke insanları gibi değilsiniz?

Sömürülen ülkelerin sömürülen sınıfları daha karmaşık ilişkilerle, da-

ha dolaylı biçimlerde ve daha yoğun bir ölçüyle sömürülür, uyuşturulur, şartlandırılır. Artık kültür - ihraç eden ve ithal - kültür edinen ülkeler sözkonusu edilebilecektir. Kültür ihracı, diğer maddelerin ihracını sağlamak, kolaylaştırmak ve giderek garantilemek içindir. Yoksa elbette tüm kültürlerin karşılıklı etki ve etkilenimleri olabilecektir. Burada ise tek yönlü maksatlı tahripkâr, ulusal ve yerel kültürü yozlaştıran, özenti, toplum sorunlarına ilgisizlik, sorumsuzluk aşılayan ve dövüşle - kana susamışlıkla insanların düzenden gelen bunalımlarını atmasını boş vererek öğreten, ulusal değerler yerine sömürüye göz yumulmasını sağlayacak ve ulusal değerlere sahip çıkanları karalayan, bunları birbirine düşürecek bir duruma getiren (hatta burada ilerici geçinenler bile oyuna gelebilir ve gelmektedir) bir kültür(!) aşılanmağa ve benimsetilmeye çabalanır.

Pazar ülkede herşeyi kontrolü amaçlar. Ekonomik yapıyı kontrol etmesi yetmez. Ve bu yapıyı kontrol için ve kontrolü altına aldıkça politikada kendine sözcüler yetiştirir. Bunları kendi kontrolündeki basınla (belki biraz kendi ülkesinde ve özellikle pazar - ülkedeki basında) göklere çıkarır.

Eğitim, sanat, üniversiteler, sinema, basın - yayın (özellikle yazılı sinema durumundaki resimli romanlar) edebiyat... pazar - ülkede herşey kadere şansa inanan, özentili insanı oluşturma amacındadır. Kaderci olacak ki, itiraz - düşünme - karşı koyma nedir bilmesin. Özentili olacak ki, harcasın tüketsin. Tüketim ise yararlı gıda - besin almaktan çok, giyim, teknik alet veya ihraç ettiği diğer mallara yönelik olmalıdır.

Kaderci çemberin kırılabilme olasılığına karşı başka çemberler olmalıdır. İtiraz edenler, büyüye karşı gelenler, suçu toplumun ekonomik yapısından değil çevresinde veya çevresindeki bireylerde görür. Onlara hınç ve kin duyar: Asi genç veya küskün bir hippi olmağa başlar. (Anababa yakınır: Ahlâk bozuldu, gençler bozuldu demeye başlar. Ve egemen sınıf çok iyi kanalize eder bu kızgınlığı - yakınmayı: Tabiî ki bozulur. Baksanıza gençler - özellikle üniversiteliler - hocalarına karşı çıkıyor. Kimse de büyük sözü dinlemiyor. İşçiler de işverene (!) karşı çıkıyor... derler. Ve anne baba çocuğunun kurtulacağını sanarak kızgınlığını ve küfürlerini gençlere yöneltir.) Bu ithal asilik veya hippilik aslında sorumsuzluğu aşılamanın yoludur. Böylelikle, işçi sınıfını yanında, sömürüyü ilk kavrayacak, sömürüye ilk karşı çıkacak genç beyinlere, düzenin kurallarını kanıksamamış beyinlere çarpık bir bilgi ve çarpık bir dünya görüşü benimsetme çabası.

İthal kültürde yumuşak, tatlılaştırılmış bir uyuşuklukla karışık benimsetilen özenti!.. İyi giyim, araba, gezmek - tozmak!.. Yani ölesiye ça-

lışmak ve tükenmek, başka birşey düşünmemek. Ama bunlara kavuşamayınca: Toto, piyango, çekilişler ve hikâyeleri...

Her yeni çembere saplanan biraz bitkin, yorgun ve biraz umutsuzluğun karanlığındadır. Ben, tembel becerik siz miyim, fırsatları değerlendirmedim, kaçırdım... yakınmaları! (Hergün duyduğumuz!) İnsanın kendini hor görmesine dek varan bir bunalımların başlaması... Böyle kişiler yetiştirmek amaçları; bunalsın, içki de içsin yeter ki, çok çalışıp uyanmasın. (Burjuva toplumunda birtakım fırsatçılar, gerçekten burjuvalaşma sürecine girer. Çoğunluk ise giderek proleterleşir.) Çok çalışsın ki çok aşırabilsinler emeğini.

Fakat giderek bu çemberin tümü kırılır. Bu çemberlerin ötesindeki sömürü ilişkisi öğrenilir ve öğretilir.

Önemli olan şunu bilmektir. Tarih, ilk insan atasına alt ayakları veya kökleri dayanan ve insanlıkla birlikte uzayıp giden bir merdiven veya ağaç gibidir. Zamanla filiz veren, serpilen, gürleşen bir ağaç! Bin yılları kapsayan çok uzun bir gelişim ve derin ve geniş bir köklere dayanan yüce bir ağaç. Ya da teorik olarak alınırsa, altlarını seçebildiğimiz (kabaca) ama sorunun sonsuzluğa doğru uzandığı ve basamakları benzerlikler ve ayrıcalıklar gösteren bir merdiven.

Toplum içinde ilericilik, sonraki basamağa yönelmek, devrimcilikse o basamaktaki (o aşamadaki) başta üretim ilişkisi mülkiyeti ve üretim tarzından sonra tüm koşulları saptamak, çelişkileri ve çözüm biçimlerini belirlemek ve sonraki basamağa (sonraki aşama), çelişkilerin çözümlendiği yeni basamağa erişmek için çalışmaktır. Bulunulan basamak, içinde bulunulan ortamdır. Yoksa bütün yarını, bugünden hayal etmek, öyle istemek ütopik olmaktır. Yarın şöyle olsaydı demek, insanlığın yarınının falına bakmak değildir, teori.

Ortamın elverişli olmadığı bir durum ve koşul içindeyken davranmak egemen sınıflara ve emperyalizme hizmet etmek anlamındadır. Önemli olan aşırı (...) olmak veya olmamak değil... önemli olan topraktan kopmadan ve toprağa kapaklanmadan, kitlelerin hemen önünde - ama onları sürükleyebilecek kadar önünde- (burada bulunulan çizgiyi saptamak çok önemli olmaktadır) ve sonraki aşamayı anlatarak çalışabilmektir. Yoksa karşılıklı caka satmak, keskin olmak sorunu değildir. En keskin, en aşırı, en aşırı... gibi yakıştırmalar aşırı saflığa veya ihanete götürür. Ve zaten egemen sınıfların bir hareketi çevresinden ortamından - çevresinden koparmak ve yalnız bırakmak, kök salmasını (toprak kitleye) önlemek için harcamayacakları çaba yoktur. Bunların bilinmemesinin bedeli çok pahalı ödenir.

Tüm bu anlatılanları, okutulan ve okutulmakta olan lise kitaplarından sosyoloji ve tarih ders kitaplarından birer örnek alarak irdeleyip gerçekleştirmeye (tahkik etmeye) çalışacağız. Niçin tarih, niçin sosyoloji?.. Okutulan diğer derslerde de aynı sapıtılmış - çarpıtılmış öğretme - eğitme (!) biçim ve amaçları yok mudur? Örneğin liseyi bitiren ve biyoloji okuyan, biyolojide tek hücreli amipten sürüngenlere kuşlara kurbağalara ve en üst dereceli memelilere dek uzanan üremeler öğretilir de.. insanların üremesinden söz edilmez. Çelişkilerin bir arada bulunduğu ve bulunacağı öğretilmez. Bir formülün soyut ve salt matematik anlamı açıklanır da, uygulanmasından doğan toplumsal sorunlar, etki - tepki süreci, sonucu, dönüşümü, aşılması... karanlıkta bırakılır.. Konular arası ilişkiler ise hiç kurulmaz.

Sosyoloji: «Topluma ve toplumun gelişmesine hâkim olan kanunların bilimi»dir. (1) Burada 'Toplumun gelişmesine egemen olan' kanunların açıklanması gerekir. Bilindiği gibi toplumun gelişmesine egemen olan, üretim araçlarının mülkiyeti ile üretim ilişkisinin niteliğidir ki, bu tarih süreci içinde değişik bir durum görünümü verir. Ancak ilkel - komünal toplumlardaki sınıfsız ve sömürüsüz ilişki ile sınıflı toplum ve sömürüye dayalı ilişki sözkonusudur. Bunun belirleyeceği toplumsal ilişki ve biçim ile diğer toplum kurumları da değişik biçimde ortaya çıkacaktır. Bu resmî olmayan sosyolojik görüştür.

Resmî olan görüşe göre Sosyoloji: «...topluluk halinde yaşayan insanların birbirlerini karşılıklı olarak etkilemesinden meydana gelen bu sosyal kuruluşları ve sosyal ilişkileri inceler... insan topluluklarının ve toplu halde yaşayan fertlerin karşılıklı ilişkilerini...» tanımından dahi (2) ne görüşte bir sosyolojinin öğretileceği anlaşılır. «...toplu halde yaşayan fertler» artık birer ve ayrı ayrı fert olmaktan öte toplumun etkisi ve genel etkileniminde olduklarına göre niçin «fertler» ayrı alınıyor? Sosyal zümrelerin, kesimlerin ve hele hele sosyal sınıfların ve bunların ilişkilerinin bize öğretilmeyeceği yani gerçek anlamıyla kitlelerden söz edilemeyeceği daha tanımdan anlaşılıyor.

«Dört çeşit sosyal ilişki: İki insan, bir insan - bir eşya, bir insan-bir grup, bir grupla-diğer grup...» arasında bu ilişki çeşitleri. (s. 7) Ama bir sınıfla diğer sınıf (veya sınıflar) arası ilişki yok mudur? Ve elbette sosyal ilişkinin bir aşaması olan siyasal ilişkinin de ne önemi var? Üstelik sosyal olayla, sosyo - ekonomik formasyon, bununla - siyasal olay ve siyasal biçim ile ekonomik olay ve biçim, tümü birbiri içine boca edilerek karıştırılmıştır. Ve tek adla, «sosyal grup» adıyla adlandırılmıştır: «Meslek teşekkülü, dernek, siyasi parti, kooperatif, aile, okul, köy, şehir v.b..» diyerek! Burada aile bir sosyal formasyon; kooperatif, bir ekonomik örgüt-

lenme biçimi; köy, bir sosyo-ekonomik topluluk; siyasi parti, bir siyasal örgüt biçimidir. Oysa resmi görüşe göre çorba halinde ve «sosyal grup» diye ne olduğu belirsiz bir deyimle adlandırılmaktadır.

«Sosyal yaşayışımızı şekillendiren faktörler: Soya çekim, tabiî çevre, kültür, grup... faktörleridir.» (s. 14) resmi görüşe göre... Ama ekonomik faktörün ve üretim biçiminin hiç bir önemi ve etkisi yoktur denmek istenmekte ve denilmektedir de.

Aynı şekilde: «Toplumda düzenin temeli, a) Sosyal normlar ve sosyal değerler, b) Töreler, c) Kanunlar, d) Sosyal kurumlar, e) Sosyal organizasyon» olarak ele alınır. Bu demektir ki, düzenin temel yapısı ekonomik yapı değil, ekonomik yapının belirlediği ve yansıması olarak ele alınması gereken ve yukarıda beş madde olarak sayılan 'üst yapı' biçimleridir.

Bütün bu genel noktalardan sonra artık fazla irdelemeyi sürdürmenin gereği var mıdır? Ne «Devlet... bir toplumdaki sosyal otoritenin örgütlenmesi ve toplumu yöneten bir kuvvet olarak belirmesi ile ortaya çıkar» (s. 87) tanımında «sosyal otoritenin» ne olduğu ve ne anlama geldiğini ve kimlerden (Ekonomik güç: Egemen sınıf, üretim araçları sahibi sınıf) oluştuğunu sormak gereği... ne «...ekonominin sosyal bir kurum olarak» ele alınması ve gerçekte ise sosyal kurumları belirleyen - etkileyen ve belki sonra onlardan etkilenen bir yapı olarak ele alınması gereğinin açıklanması yoluna gideceğiz.

Anlaşılıyor ki, sosyoloji ortaya koyucusu **Auguste Comte** (1798 1857) döneminden sonra ancak **Emile Durkheim** (1858 - 1917)'le çok kısır bir adım atabilmiş durumuyla ve 19. yüzyılda egemen olan burjuva anlayışıyla öğretilmektedir.

Tarih (3): Altı yıl okuyan ve liseyi bitiren bir öğrenci, son sınıfa geldiği zaman sosyoloji ve felsefe derslerinin eklenmesiyle işin içinden çok zor çıkılabilecek bir çarpıklıkla tarih - felsefe ve sosyolojiye ait bilgilerle-sistemle, eleştiri ve yorum yaparak yeni bir tez ileri sürmeyi amaçladığı zaman «yeni»de bile bir çarpıklık göze çarpar. Bundan kurtulmak ve bunu aşıp yeni ve gerçek anlamda bir yorum getirmek, çok yorucu ve gözlem ve öğrenme ve pratik sürecinden geçmekle olanaklı olabilecektir.

Liseyi bitiren bir öğrenci resmî ideoloji ve resmî bilgi ve anlayışıyla Osmanlı Devletinin dahi (Bırakalmı öbür devletleri) ekonomik temel yapısını, kurumlarını bilebilir mi? Acaba sosyal yapı ve sosyal olaylar hakkında ne öğrenir? Acaba «Celali İsyanları»nın ana nedeni nedir? Olsa olsa Osmanlı Devletinin «...bir savaşları kazanma ve yitirme devleti...» olduğunu bilebilecektir ama, bunların bile bir temel nedeni olmak gerekmez mi?

Burjuva sınıfı, tarihin gerçek anlamıyla öğretilmesinden ve objektif kanunlarından korkar. Onun için, tarih; bir olaylar zinciri, neden - gelişim -süreç-sonuç... zinciri değil de bir olaylar yığınıdır. Bu yığın ayrı ayrı ve ilgisiz olay ve olaylarla doludur. Böylelikle sonuçtan hareketle olayı açıklamağa çalışır ama, ne olayın nedenlerini ne de gelişimini gerçek anlamıyla açıklar. Önemli olan kendi hesabına uygun sonuçlar çıkarmaktır, yoksa olayın doğruluğu ve doğru öğrenilmesi öğretilmesi Burjuva Sınıfını ilgilendirmez.

Burjuva Sınıfı tarihte var olan, karşılaşılan resmi olmayan görüşleri öğretmekten kaçınır ve kaçınacaktır da... Resmî olmayan görüşlerin doğuşunu savaşlarını, gerçekleşişini, kendini resmiyete kabul ettirişini görmek ve öğretmek işine gelmez. Resmi olmayan bilgi veya teori sahiplerini ve bunların sömürüye karşı çıkan görüşlerini açıkça öğretmek işine gelmez. Ana amacı «...görüyorsunuz ki, resmiye karşı çıkan herkes yenilmiştir ve yenilmektedir» gibi bir anlamla olayları sunmaktır. Bu nedenle ve ayrıca resmî görüşü savunanları yüceltir, ancak kendi sınıfının resmî leşmeden (feodal dönemde burjuva görüşü resmî olmayan görüş idi) önceki görüşlerini savunanları hayranlıkla anar, anlatır. Ve artık Burjuva Sınıfının kahramanlığı (!) da 1789'dan itibaren dünyayı doldurmuş, bugüne getirmiştir (!!!)

«...ilk burjuva dünya görüşü ile feodal ideoloji ve kilise arasındaki çatışmayı yansıtan...» (4) M. Luther (1483 - 1546) öyle anlatılıyor ki bize, sevimli gösteriliyor: «Babası fakir bir oduncu... gençliği sıkıntılı... ilâhiyat profesörü... Papanın paraları nereye harcadığını görmüş... yakılmasına karar verilmiş...» gibi anlatımlar kullanılarak. Oysa «Kiliseyi düzeltmek için onun elindeki bütün servetini almak lazımdır..» diyen Luther'in, «Kilisenin mallarının yağma edilmesi için bir çağrı... köylülerin, şövalyelerin hatta bir çok prenslerin malları yoktu...» denmek suretiyle haklı gösterilmeye çalışıldığını görüyoruz. Ancak «...Luther'in düşüncelerini tüm yanlış anlayan köylüler isyan ettiler... saldırarak her tarafı yağma ettiler.» Buraya dikkat edilmesi gerekir: Saldırgan, yağmacı köylüler! Hem 'toprağı - malı yok' diyeceksin, hem de ardından, «...Luther'i yanlış anlayan saldırgan - yağmacı köylüler...» diye niteleyip tarih anlatmış olacaksın.

Okutulan resmî tarih derslerine göre Luther'i tanıdık. Gerçekte olaylar da, Luther'in kendisi de anlatıldığı gibi değildir. Köylüler, Luther'den etkilenmiş olabilir ama Luther'i de etkiledikleri, hatta ona güç ve cesaret verdikleri bir gerçek. Öncelikle, köylüler, Luther'in işaretiyle isyan etmedi. Köylüler 1525'te kendi liderlerini yetiştirerek başta «...doğmakta olan Proleter kurtuluşu için gerekli şartları önceden dile getiren...» (5) Thomas Münzer (1490 - 1525) liderliğinde isyan ettiler. Ve ancak bu or-

tamda ancak köylülerin hareketinden ve gücünden yararlanan Luther 'Afarozname'yi yakabildi. Bu bir!

İkincisi Luther «Tanrıya imana dayanan kölelik... (yerine) Tanrıya inanmaya dayanan kölelik...» biçimini getirmiştir. Ayrıca Luther, köylüler zalimlere karşı çıktıkları zaman:

«Kendi selâmetiniz söz konusu! Köylüleri hiç acımayıp boğazlayın, öldürün, boğun! Bunları (Yani köylüleri) kudurmuş köpekler gibi gebertin!» (6) diyen, kin ve hınç dolu olarak şövalyelere ve kilise adamlarına seslenen kişidir. İşte böyle bir kişiyi bize sevimli ve büyük yüce kişi olarak öğretmeye çalıştıklarına göre...

Resmi ideoloji ve görüş sahipleri pek güzel ve keyiflerince bir şeyi çarpık, hatta gerçeğe karşıt biçimde öğretmekte ve doğrusunu öğretmeye çabalayan, çırpınan yazar, çevirmen ve düşünürü «afaroz» etmekte, ona saldırmakta, yalnız ve işsiz bırakmakta, işkence etmekte ve hapislere, sürgünlere göndermektedir. Doğruyu öğreten ve öğretebilecek olan, doğruyu açık seçik anlatan kitapları toplatmakta, bastırmamakta, gereğinde (...) yasaklamaktadır. Çünkü doğru bilgi, özellikle tarih sosyoloji-felsefenin doğrusunun, topluma ve doğaya uygun olanının, herşeyin 'durgun ve sabit' görüşünü reddedenin (karşı çıkanın) burjuva sınıfının belirli bir aşamanın ürünü olduğunu ve bu aşamanın aşılacağını açıklaması sonucunu doğurur.

Nedeni sonuç, sonucu neden diye göstermekte aynı şekilde hoşlarına gidebilir. Ve örneği: «...Sosyalizm, Komünizm, Nazizm, Faşizm gibi yeni sosyal sorunlar doğdu. Bu yüzden birçok siyasal ve sosyal mücadeleler ortaya çıktı.» (Tarih s. 312) Gerçekte, ekonomik, sosyal ve siyasal mücadele sonucu doğan bu sistemler var diye (gökyüzünden inmiş sanki bu sistemler!...) ekonomik, sosyal ve siyasal mücadele var gibi gösteriliyor.

Bu örnekler yeterlidir sanıyoruz. Bu çarpıtma, bu yanlışı öğretmeye çaba örnekleri. Öğretilen yanlış olacak ki, kimsenin dünyadan haberi olamasın. Ve sömürüye rahatça, açıkça ve itirazla karşılaşılmadan devam edilebilsin. Ama tarihin akışı önünde tüm barajlar, setler yıkılmıştır, yıkılmağa mahkûmdur.

---

(1) Materyalist Felsefe Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, s. 429
(2) Sosyoloji, Ekrem Altay, Remzi Kitabevi. «Milli Eğitim Bakanlığı... ders kitabı olarak okutulmasını kabul etmiştir.
(3) Tarih, Emin Oktay, Lise III
(4) Materyalist Felsefe Sözlüğü.
(5) A.g.e.
(6) Halk Kültürü, M. Gorki

koral yayınları

EMİL GALİP SANDALCI

SEYREDERKEN KENDİMİZİ

- Geçirdiğimiz dönemi seçkin bir kalemden gün gün izleyeceğiniz bir eser.
- 344 Sayfa 20 Lira
- İsteme adresi: P.K. 907 Sirkeci/İstanbul

TÜRKİYE RAPORU
(Türkiye'de Hukuk Devleti ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
750 Kuruş
Genel Dağıtım: Hasat yayınları
P.K. 793 Sirkeci İstanbul

Aydın Köymen
ORTAKPAZAR VE TÜRKİYE'NİN SANAYİLEŞME SORUNU

○

Namık Behramoğlu
TÜRKİYE AMERİKA İLİŞKİLERİ
(Demokrat Parti Dönemi)

○

MEZARDA YAŞAYANLAR
(Bir mahkûmun Anıları)
YAR YAYINLARI

VO NGUYEN GİAP

VİETNAM ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞI

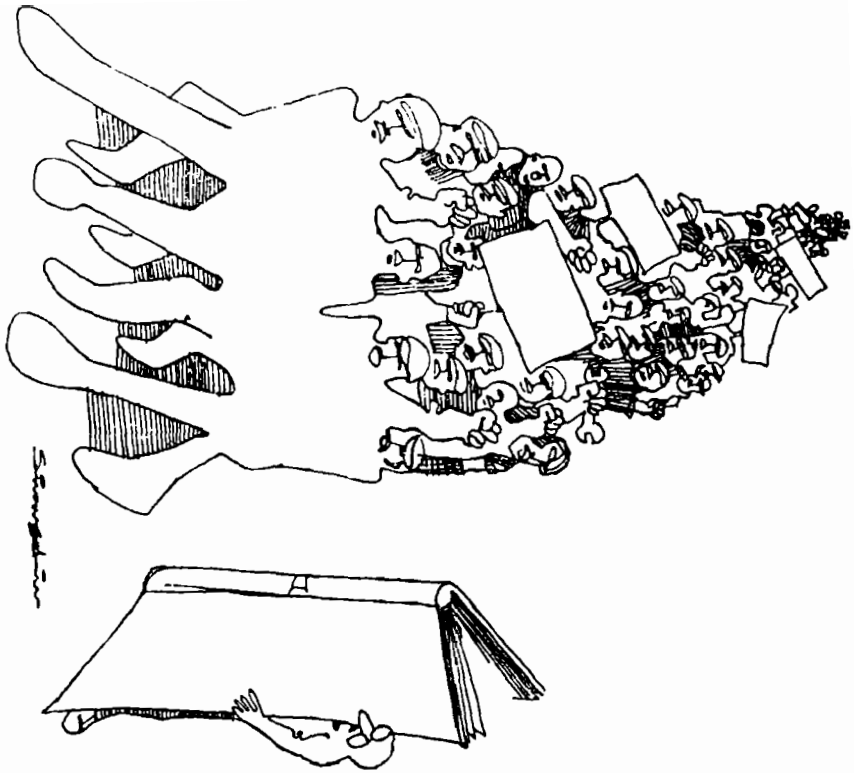

AŞAMA YAYINLARI pk 318-yenişehir-ankara

Ön Kapak Fotoğrafı: Gültekin ÇIZGEN

Özdemir YEMENİCİOĞLU

Sinan ÇETİN